

OVAJ DOKUMENT JE IZRAĐEN UZ FINACIJSKU PODRŠKU GRADA ZAGREBA

Socijalna slika Grada Zagreba za 2015. „Odgovori na izazove starenja stanovništva“ dostupna je u elektroničkom obliku na web stranicama www.ceraneo.hr i www.zagreb.hr.

SADRŽAJ

UVOD	6
IZAZOVI STARENJA STANOVNIŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	7
STRATEGIJA SOCIJALNE SKRBI ZA STARIJE OSOBE	8
PROBLEMI STARIJIH OSOBA U IZVJEŠĆIMA PUČKE PRAVOBRANITELJICE	9
OKVIR RASPRAVE O IZAZOVIMA STARENJA STANOVNIŠTVA U GRADU ZAGREBU	10
ANALIZA PROGRAMA SKRBI ZA STARIJE OSOBE NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA	11
STANOVNIŠTVO	15
STARENJE STANOVNIŠTVA – IZAZOV RAZVOJA GRADA ZAGREBA	15
KUĆANSTVA I OBITELJI	17
IZAZOVI PLURALIZACIJE OBITELJSKIH STRUKTURA	17
STANOVANJE	19
IZAZOVI RAZVOJA PROGRAMA STAMBENOG ZBRINJAVANJA RANJIVIH SKUPINA	19
ODGOJ I OBRAZOVANJE	20
ULAGANJE U DALJNI RAZVOJ USLUGA POMOĆNIKA U NASTAVI	20
ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	22
RADNA INTEGRACIJA OSOBA S FAKTORIMA OTEŽANE ZAPOŠLJIVOSTI	22
EKONOMSKI POKAZATELJI	24
IZAZOVI RAZVOJA SREBRNE EKONOMIJE	24
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	25
IZAZOVI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE STARIJIH OSOBA	25
SOCIJALNA ZAŠTITA	27
JAČANJE IZVANINSTITUCIJSKIH OBLIKA SKRBI	27
SUFINANCIRANJE PROJEKATA I PROGRAM	29
RAZVOJ ZAKLADNIŠTVA I FILANTROPIJE	29
SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2015. – ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	30
PRIORITETI DJELOVANJA	30
KLJUČNI TREND OVI SOCIJALNE SLIKE GRADA ZAGREBA ZA 2015.	32
LITERATURA	34

UVOD

Socijalna slika je dokument kojeg **izrađuje Socijalno vijeće Grada Zagreba** te je rezultat rada Vijeća i suradnje s Gradom Zagrebom, posebno s Gradskim uredom za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. **Cilj osnivanja Socijalnog vijeća Grada Zagreba** je kvalitetno sustavno planiranje učinkovitih socijalnih intervencija i mjera socijalne politike utemeljeno na realnim pokazateljima stanja i potreba građana Grada Zagreba. Rad Socijalnog vijeća te izrada socijalne slike povjerena je kroz projektno financiranje putem natječaja Grada Zagreba Centru za razvoj neprofitnih organizacija (CERANEO). Socijalna slika Grada Zagreba za 2015. prikazuje najizazovnije trendove socijalnog razvoja Grada prema devet područja: stanovništvo, kućanstva i obitelj, stanovanje, odgoj i obrazovanje, zaposlenost i nezaposlenost, ekonomski pokazatelji, zdravstvena zaštita, socijalna zaštita te sufinanciranje projekata i programa. Temeljem dostupnih podataka svih devet područja promatra se u okviru međunarodnih i europskih koncepata, direktiva i preporuka s osvrtom na kontekst nacionalnih politika i Socijalni plan Grada Zagreba za razdoblje od 2014. do 2020. Metodologija izrade Socijalne slike Grada Zagreba posebno naglašava najistaknutije programe i projekte provedene uz potporu i suradnju s Gradom Zagrebom u područjima istaknutih izazova. Svako područje prikazuje jedan socijalni izazov prepoznat kroz pokazatelje Socijalne slike toga područja te u okviru pojedinog istaknutog socijalnog izazova daje prikaz međunarodnih, europskih i nacionalnih smjernica, preporuka i primjera dobre prakse u odgovoru na identificirane izazove. Uz prikaz socijalnih izazova istaknuti su uočeni glavni trendovi te primjeri dobrih praksi kao odgovor na njih. Svako područje sadrži zaključke u obliku smjernica, preporuka za socijalno ulaganje te prioritete socijalne politike. Statistike na kojima se temelji ovogodišnja Socijalna slika nalaze se zasebno u prilogu u elektroničkom obliku.

Socijalna slika jedan je od strateških dokumenata i predstavlja osnovicu za socijalno planiranje.

Socijalna slika pokazuje stanje i izazove socijalnog razvoja određenog područja.

Socijalna slika prati brojne pokazatelja (Socijalna slika Grada Zagreba prati 9 pokazatelja društvenog razvoja) i metodološki je prilagodljiva ovisno o potrebama, stanju i novim trendovima.

Socijalna slika prikazuje kvalitetu života građana i učinke mjera i utjecaja na život građana.

Socijalna slika doprinosi razvoju misleće socijalne politike s ciljem jačanja socijalne kohezije.

U središtu pozornosti Socijalne slike Grada Zagreba za 2015. su izazovi starenja stanovništva. Temeljni indikatori starenja govore o ubrzanom starenju stanovništva i sve nepovoljnijim prognozama udjela starih osoba u strukturi hrvatskog stanovništva. Tome doprinosi nizak natalitet, seljenje mladih ljudi i obitelji s djecom iz zemlje te produženo trajanje životnog vijeka.

Starenje stanovništva naročito opterećuje mirovinski i zdravstveni sustav. S druge strane smanjuju se skrbnički kapaciteti obitelji, a ograničena su i sredstva za pružanje socijalnih usluga potrebitima koje postaju sve različitiije. Pružanje usluga i podmirivanje potreba starijih ljudi dio je programa sve većeg broja organizacija civilnog društva koje u svoj rad uključuju i volontere. Sve veći broj usluga u ovom području pružaju i privatne organizacije.

Izazove starenja stanovništva u Gradu Zagrebu analiziramo u kontekstu smjernica Europske unije informirajući o važnim projektima koji se na ovu temu provode u europskim zemljama. Ukratko se izlažu indikatori i trendovi starenja u Hrvatskoj te se aktualizira Strategija socijalne skrbi za starije osobe za razdoblje 2014. – 2016. u Republici Hrvatskoj, kao i njezina provedba.

Grad Zagreb je u različitim dokumentima i njihovoj provedbi pokazao poseban senzibilitet prema starijoj populaciji, a pomoć i usluge starijim osobama u Gradu Zagrebu znatno su iznad nacionalnog prosjeka. Prema informacijama organizacija civilnog društva, sve je veći broj starijih osoba koje u okolnostima gospodarske krize ne mogu računati na pomoć obitelji pa im prijete siromaštvo i socijalna isključenost. Sve su veće potrebe za dugotrajnom skrbi. S druge strane, u dijelu populacije na djelu su veći transferi od starijih prema mlađim članovima obitelji.

Dio populacije starijih izložen je i rizicima zloporaba kada je riječ o sklapanju ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju. U pitanju je i informiranost starih osoba o ostvarivanju drugih socijalnih prava, a posebno onih iz sustava socijalne skrbi.

Izazovi starenja stanovništva u Gradu Zagrebu stavljaju se u kontekst podupiranja politike aktivnog starenja, a ona je povezana s produženjem radnog vijeka, povećanog radnog angažmana starije populacije, cjeloživotnog obrazovanja radi prilagodbe na promijenjene radne uvjete i životne okolnosti te sudjelovanja u društvenom i kulturnom životu. K tome, potrebne su sve različitiije institucijske i izvaninstitucijske usluge koje će pružati različiti dionici. U tom je kontekstu naročito važna lokalna zajednica gdje je moguće računati i s volonterskim radom.

Socijalna slika aktualizira i programe prevencije zloporaba kojima su izložene starije osobe, a obrazlaže se i socijalna inovacija kojom bi gradska uprava starijim ljudima nudila ugovore o dosmrtnom uzdržavanju. Tim bi se ugovorima Grad Zagreb obvezao na pružanje odgovarajućih usluga, a starije osobe bi ih mogle platiti svojom ušteđevinom ili imovinom. Time bi Grad Zagreb razvio projekt socijalnog poduzetništva koji bi imao višestruka općekorisna obilježja.

Naime, europska je tema da građani trebaju staviti u funkciju dio svoje imovine kako bi time mogli računati na primjerenu kvalitetu života i dostojanstvo u starosti. Time se otvara prostor za razvoj „srebrne ekonomije“ te za novi tip međugeneracijskog ugovora.

Znatnije korištenje EU sredstava te učenje iz iskustava drugih europskih gradova svakako su dodatni prioriteti u ovom području razvoja.

IZAZOVI STARENJA STANOVNIŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj na djelu je proces ubrzanog starenja i prema demografskim pokazateljima Republika Hrvatska ubraja se među države s visokim udjelom starog stanovništva.

U analizama o starenju stanovništva najčešće se koristi indikator – „udio starijeg u ukupnom stanovništvu.“ Pod starijim stanovništvom obično se podrazumijeva ono starije od 65 godina. Prema popisu stanovništva iz 2011., u Republici Hrvatskoj živi 4 284 889 stanovnika, a njih 758 633 ili 17,7% ukupnog stanovništva je staro 65 godina i više godina, što je međunarodno prihvaćena dobna granica za ulazak u starost. Projekcije za 2060. govore da će se njihov udio povećati na oko 30% ukupnog stanovništva (Puljiz 2016).

Indeks starenja pokazuje odnos broja stanovnika starih 65 godina i više godina i broja djece do 14 godina. Prema podacima Europske komisije 2013., taj je koeficijent u Hrvatskoj iznosio 122,6. Ovaj će se pokazatelj dobne strukture u Hrvatskoj 2060. znatno pogoršati i iznositi će 212,9 (Puljiz 2016). Ako je indeks starenja veći od 40%, to znači da je stanovništvo određene zemlje zašlo u proces starenja.

Treći pokazatelj je starosne strukture tzv. koeficijent dobne ovisnosti starih koji pokazuje omjer populacije stare 65 i više godina u odnosu na radni kontingent 15 – 64 godine. Za Hrvatsku je taj koeficijent 2013. iznosio 27,3, a projekcija je da će 2060. doseći 52,3. To znači da će na jednog starijeg stanovnika biti dva stanovnika u aktivnoj dobi.

Četvrti pokazatelj je demografski koeficijent ukupne ovisnosti koji pokazuje omjer zbroja djece u dobi do 14 godina te starih 65 i više godina (drugim riječima, ovisne populacije) u odnosu na populaciju aktivnog kontingenta stanovništva 15 – 64 godine. U Hrvatskoj je koeficijent ukupne demografske ovisnosti 2013. iznosio 49,9. To znači da je na dva stanovnika radnog kontingenta bio jedan neaktivni stanovnik, bilo u dječjoj ili pak starijoj dobi. Prema očekivanju, i ovaj će se koeficijent pogoršati u narednim desetljećima i 2060. dosegnuti 77,0 (Puljiz 2016).

Očekivano trajanje života u Hrvatskoj za rođene 1953. iznosilo je za žene 63,2 godine, za muškarce 59,1 godina. Procjena očekivanog trajanja života za rođene 2011. je za žene 79,9 godina, a za muškarce 73,8 godina. Skoro četvrtina (24,23%) stanovnika starih 65 i više godina u RH žive u samačkim kućanstvima što dodatno povećava rizike socijalne isključenosti i siromaštva.

Briga i skrb o pojedinim skupinama starijih osoba odvija se kroz provedbu različitih politika, strategija i programa, bez obzira radi li se o programima na nacionalnoj ili lokalnoj/regionalnoj razini. Prava u sustavu socijalne skrbi koja su utvrđena Zakonom o socijalnoj skrbi, osobito značajna za osobe starije životne dobi su: zajamčena minimalna naknada, doplatka za pomoć i njegu, osobna invalidnina, pomoć u kući te dugotrajni smještaj temeljem rješenja centra za socijalnu skrb (Tablica 1).

Tablica 1. Prava iz sustava socijalne skrbi koja najčešće ostvaruju osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj

Dobne skupine	Starije osobe prema dobnim skupinama	Prava u sustavu socijalne skrbi koja najčešće ostvaruju starije osobe				
		Zajamčena minimalna naknada	Doplatak za pomoć i njegu	Osobna invalidnina	Pomoć u kući	Smještaj (temeljem rješenja centra za socijalnu skrb)
Ukupno	758 633 (100%)	7396 (0,97%)	45 949 (6,06%)	4401 (0,58%)	4213 (0,56%)	4873 (0,64%)
65–74 mlađa	414 403 (54,42%)	3553 (0,86%)	14 059 (3,39%)	1712 (0,41%)	1167 (0,28%)	1623 (0,39%)
75–84 srednja	283 630 (37,39%)	2674 (0,94%)	21 194 (7,47%)	1723 (0,61%)	2389 (0,84%)	2097 (0,74%)
85 i više stara	60 600 (7,99%)	1169 (1,93%)	10 696 (17,65%)	966 (1,59%)	657 (1,8%)	1144 (1,89%)

(Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva iz 2011., aplikacija SocSkrb)

Puljiz (2016: 93) ističe kako je skrb o starijima i nemoćnima u Hrvatskoj u najvećoj mjeri na brizi obitelji, a slabo su razvijene javne usluge.

STRATEGIJA SOCIJALNE SKRBI ZA STARIJE OSOBE

Gospodarska kriza, naročito poslije 2008., u okolnostima starenja stanovništva dodatno utječe na mirovinski i zdravstveni sustav te na sustav socijalne skrbi. Radi uspostave cjelovitog pristupa i dugoročne skrbi o starijim osobama, Ministarstvo socijalne politike i mladih¹ izradilo je Strategiju socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2016. (u daljnjem tekstu Strategija).

Strategija definira ciljeve i načine njihova ostvarivanja u području uspostave sustavnog pristupa skrbi za starije osobe kroz:

- standardizaciju usluga za starije osobe,
- usklađivanje cijena usluga koje se starijim osobama pružaju u mreži socijalnih usluga,

- redefiniranje načina ostvarivanja prava iz socijalne skrbi za starije osobe u mreži socijalnih usluga.

Strategijom se nastoje postići ciljevi koji proizlaze iz analize problema postojećeg stanja, a odnose se na:

- unaprjeđenje normativnog okvira i sustava pružanja pomoći i usluga,
- osiguranje pravodobne informacije o pravima i uslugama iz sustava socijalne skrbi za starije osobe,
- razvijanje različitih oblika socijalnih usluga koje pridonose uključivanju starijih osoba u život zajednice.

PROVEDBA STRATEGIJE

Kako bi se tijekom 2014. i 2015. ostvario postavljeni cilj unaprjeđenja normativnog okvira u sustavu pružanja pomoći i usluga, provedene su dvije mjere: redefiniranje i usklađivanje načina ostvarivanja prava i usluga iz sustava socijalne skrbi te standardizacija usluga za starije osobe.

U tu svrhu napravljena je analiza načina ostvarivanja prava i usluga u sustavu socijalne skrbi za starije osobe te izrađen Katalog prava i usluga u sustavu socijalne skrbi za starije osobe. K tome, izrađeni su kriteriji za ostvarivanje prava i usluga koje bolje podmiruju specifične potrebe starijih, odnosno ujednačeni su uvjeti ostvarivanja prava na usluge na cijelom području RH. Tako je dokinut raniji paralelizam za ostvarivanje prava na gotovo iste usluge pomoći u kući i usluge boravka nastao zbog dva ministarstva koja su ranije provodila te slične programe.

Tijekom 2014. završen je proces umrežavanja centara za socijalnu skrb u aplikacijski sustav SocSkrb koji će omogućiti i brže dolaženje do statističkih podataka o pravima i uslugama za starije osobe, a kako bi se učinkovitije planirale usluge u ovom području. Propisani su minimalni standardi usluga za starije osobe te smjernice koje se odnose na prostor, opremu i zaposlenike za pružanje

usluga za starije osobe.

U okviru provedbe Strategije, u suradnji s medijima, radilo se na osiguranju pravodobnih i relevantnih informacija o pravima i uslugama iz sustava. Pružatelji usluga za starije bili su pozivani na sudjelovanje u donošenju propisa. Održan je i veći broj okruglih stolova i radnih sastanaka na različitim razinama na temu prava i usluga za stare.

Radi širenja mreže socijalnih usluga, poticalo se pružanje izvaninstitucijskih usluga organizacijom dnevnih aktivnosti za starije osobe na razini mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti. Za ove programe izdvojeno je 2,5 milijuna kuna, a odvijali su se na 257 lokacija. Organizirane dnevne aktivnosti 2015. obuhvatile su više od osam tisuća korisnika u 432 mjesna odbora, odnosno gradske četvrti. Potiče se uključivanja volontera u ove programe pa je više od dvije tisuće starijih osoba uključeno u volontiranje.

Postojeće i nove pružatelje usluga za pružanje izvaninstitucijske skrbi dodatno se poticalo, a za ovu svrhu izdvojeno je 7,4 milijuna kuna. Kroz tri natječaja u ove programe uključeno je gotovo 25 tisuća osoba. Ova je mjera nastavljena i u 2015. kada su financirana 72 projekta.

Povećavaju se smještajni kapaciteti pa je tijekom 2014. otvoreno osam domova za starije osobe, od čega se sedam domova s kapacitetom za 305 osoba nalazi u županijama za koje je Strategijom

¹ sadašnjeg naziva: "Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku"

rečeno da će se u njima podržavati razvijanje ovakvih oblika skrbi. Tijekom 2015. otvoreno je devet domova, a njih je šest u ciljanim županijama s 343 korisnika, a radi se o privatnim osnivačima.

Provedbom Strategije evidentira se problem ranjive populacije starijih osoba jer je tijekom 2014. U Republici Hrvatskoj njih 1250 čekalo na smještaj temeljem rješenja centra za socijalnu skrb, s tim da 796 osoba čeka duže od jedne godine. Za trenutni smještaj bez odgode zainteresirano je 338 osoba. U 2015. broj osoba s rješenjima centara bio je 1052, a njih 614 čeka duže godine dana. Trenutno smještaj traži 275 korisnika.

Provedena je obuka za kvalitetu pružanja usluga u državnim i decentraliziranim domovima, ali ne i u privatnim. Aktivnosti provedbe Strategije u 2015. financirane su u iznosu 7,5 milijuna kuna, i to iz sredstava redovite djelatnosti i dijela prihoda od igara na sreću.

Konstatira se da provedbom Strategije u dvije godine, a sada već i u trećoj, nisu razrađeni kriteriji za prijam korisnika na smještaj u domove. Naime, ranije se najavljivala promjena financiranja državnih i decentraliziranih domova. Svi se drugi pružatelji usluga samofinanciraju i nije se činilo opravdanim propisati iste uvjete za pružatelje usluga koji imaju različit položaj na tržištu.

Što bi Strategija trebala još obuhvatiti?

- Zapravo, u samoj se Strategiji nedovoljno ističe problem društvenih nejednakosti koji se generira kroz sustav. Smještaj u državne i decentralizirane domove jedno je od najvećih socijalnih prava koje uživa dio povlašćenih hrvatskih građana smještajem u ove

domove. Strategija je u tom smislu trebala jasnije istaknuti ciljeve u vezi subvencija smještaja u ove domove promičući načelo da subvencije mogu dobiti građani temeljem provjere prihoda i imovine, a ne domovi kao povlaštene institucije. Time je višestruko dovedeno u pitanje načelo socijalne pravednosti, a s druge strane, dovedeno je u pitanje poticanje socijalnog poduzetništva i privatnih ulaganja u područje s rastućim potrebama.

- Strategija se trebala jasno odrediti u vezi rizika sklapanja ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju u slučajevima kada pružatelji usluga ne ispunjavaju ugovorene obveze pa slučajevi završavaju na sudovima.
- Strategija bi trebala istaknuti izazove razvoja srebrne ekonomije i zapošljavanja radne snage u ovoj djelatnosti.
- Od Strategije bi se više očekivalo u vezi s mogućim povoljnim uvjetima financiranja za ovu djelatnost, kao što su sredstva Europske unije ili Hrvatske banke za obnovu i razvoj. Jasno, potrebno je napraviti procjenu kapaciteta u sektoru za povlačenje sredstava iz fondova Europske unije.
- Od praćenja provedbe Strategije očekivalo bi se više informacija koje se odnose na civilne i poduzetničke inicijative za pružanje izvaninstitucijskih i usluga smještaja u domove.
- Isto tako, Strategija bi trebala više istaknuti načelo obveze građana i članova njihovih obitelji za skrb o sebi te na spremnost ulaganja vlastite uštedevine i imovine u svrhu vlastite dobrobiti. Svakako, ovo bi trebalo biti jedno od prioritarnih područja izgradnje javne svijesti.

PROBLEMI STARIJIH OSOBA U IZVJEŠĆIMA PUČKE PRAVOBRANITELJICE

Izvjешća pučke pravobraniteljice Republike Hrvatske relevantna su za uvid u ostvarivanje prava starijih osoba. U izvješću za 2015., posebno je naglašen problem zlouporabe ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. Postoje situacije u kojima jedan davatelj sklapa ugovore o dosmrtnom uzdržavanju čak i s više desetina primatelja uzdržavanja, što bi svakako trebao biti razlog za detaljniju provjeru i nadzor. U izvješću se ističe da bi se takva situacija mogla izbjeći uvođenjem registra davatelja dosmrtnog uzdržavanja, ali i ograničavanjem broja ugovora koji jedan davatelj može sklopiti. Ističe se kako je i nadalje potrebno informirati starije osobe o rizicima sklapanja takvih ugovora, ali i educirati stručnjake centara za socijalnu skrb u pružanju socijalne usluge savjetovanja i pomaganja starijim osobama te kvalitetnoj procjeni najprikladnijeg oblika pomoći.

Imajući u vidu konkretne slučajeve, drži se kako bi trebalo zabraniti sklapanje ugovora o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju između starijih osoba i pružatelja socijalnih usluga, članova njihovih obitelji te osoba koje rade kod njih.

Sve brže starenje stanovništva, osim izvaninstitucijskih oblika skrbi, zahtijeva i dugotrajni smještaj koji se uglavnom provodi u domovima za starije osobe, što sve više opterećuje državni proračun za centralizirane i županijske decentralizirane domove. Ističe se kako liste čekanja za smještaj u državne i decentralizirane domove te kod drugih pružatelja ove usluge s kojima Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku ima sklopljene ugovore nisu transparentne niti je njihov broj pouzdan jer tražitelji smještaja istovremeno podnose zamolbe na više mjesta. Evidentno je da je najveći broj zamolbi za smještaj u decentraliziranim domovima zbog subvencionirane cijene smještaja.

Tijekom 2015. povećan je broj inspekcijskih nadzora pružatelja usluga smještaja i udomiteljskih obitelji te ih je 86 provedeno nad pružateljima socijalnih usluga smještaja starijih osoba. U 27 domova za starije osobe utvrđen je nedovoljan broj socijalnih radnika, fizioterapeuta i medicinskih sestara, a u obiteljskim domovima i

pravnim osobama koje pružaju usluge smještaja uglavnom nedostaje medicinskih sestara i njegovateljica. Ovi podaci ukazuju da je upitna i kvaliteta skrbi o starijim osobama, posebice o onima koji borave u stacionarnom dijelu.

Veću pozornost i podršku treba dati tzv. neformalnoj skrbi za starije i nemoćne, koju pružaju njačešće bračni drugovi ili djeca svojim roditeljima. Prema dostupnim podacima, u Hrvatskoj oko 17% osoba u dobi od 35 do 49 godina života brine o starijim članovima svoje obitelji, po čemu smo iznad prosjeka europskih zemalja. U izvješću se zagovara mogućnost plaćenog dopusta za njegu ili status njegovatelja uz naknadu i plaćene doprinose, ali i psihološku podršku. Ova nova prava doprinijela bi tome da starije osobe što dulje ostanu u svojim domovima.

U Izvješću se preporuča:

- Ministarstvu socijalne politike i mladih da u Mreži socijalnih usluga poveća broj socijalnih usluga savjetovanje i pomaganje, pomoć u kući za starije osobe te da osigura dostupnost ovih usluga na cijelom području RH, kao i da uključi boravak prema stvarnim potrebama;
- Ministarstvu socijalne politike i mladih da u suradnji sa županijama i Gradom Zagrebom razvija i unaprjeđuje sustav socijalnih usluga, posebice izvaninstitucijskih;
- Ministarstvu socijalne politike i mladih da uvede nadzor provedbe ugovora o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju te da organizira edukacije stručnjaka
- Ministarstvu socijalne politike i mladih da dopuni Zakon o socijalnoj skrbi odredbom kojom će se zabraniti sklapanje ugovora o dosmrtnom/doživotnom uzdržavanju svim pružateljima socijalnih usluga i članovima njihovih obitelji te osobama koje kod njih rade;
- Ministarstvu pravosuđa da u Zakonu o obveznim odnosima ugradi jače zaštitne mehanizme za primatelje uzdržavanja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, a osobito uvođenje

registra davatelja uzdržavanja;

- Ministarstvu socijalne politike i mladih da u suradnji sa županijama i Gradom Zagrebom uloži dodatne napore kako bi se liste čekanja za prijam korisnika u decentralizirane i državne domove za starije osobe formirale na transparentan način;
- Ministarstvu socijalne politike i mladih da u suradnji sa županijama i Gradom Zagrebom propiše što ulazi u osnovnu uslugu, a

što uz nadoplatu za dodatnu uslugu u državnim i decentraliziranim domovima za starije osobe, uz određivanje načina izračuna cijene;

- Ministarstvu zdravlja i Ministarstvu socijalne politike i mladih, da normativno regulira mehanizme podrške i pomoći članovima obitelji, u okviru sustava neformalne skrbi o starima i nemoćnima.

OKVIR RASPRAVE O IZAZOVIMA STARENJA STANOVNIŠTVA U GRADU ZAGREBU

Kao doprinos u izradi Socijalne slike Grada Zagreba za 2015., Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba organizirao je 13. lipnja 2016. **okrugli stol pod nazivom "Socijalna inovacija u zaštiti prava osoba starije životne dobi"**. Neke od ključnih preporuka tog okruglog stola bile su usmjerene na potrebu provođenja javne rasprave o opravdanosti sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju te potrebu osnivanja registra sklopljenih ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju. Također, istaknuta je potreba uvođenja zaštitnih mehanizama prilikom sklapanja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju. Ti su zaključci i prioriteta bili povod organiziranju još jednog okruglog stola pod nazivom „**Odgovori na izazove starenja stanovništva**“ koji se održao 27. listopada 2016..

Cilj tog okruglog stola bio je ukazati na rastuće rizike s kojima se suočavaju osobe starije životne dobi, evidentirati usluge koje Grad Zagreb i drugi lokalni dionici nude te istaknuti kontekst nacionalne i EU politike. U okviru okruglog stola uvodnim se izlaganjem naglasio europski kontekst politike i programa iz ovog područja te vlastiti kapaciteti Grada da se istima pridruži. Potom su iznijeti podaci o trendovima starenja stanovništva u Gradu Zagrebu, kao i evidencija raspoloživih socijalnih usluga. Kvalitetnom tematskom raspravom, svi okupljeni relevantni lokalni dionici su temeljem svog iskustva i prakse doprinijeli razmjeni mišljenja, iskustva i ideja za temeljitije analize stanja, pripreme mjera i programa usmjerenih odgovorima na izazove starenja stanovništva.

Niže se nalaze neki od ključnih zaključaka i preporuka okruglog stola:

- programi cjeloživotnog učenja nisu dovoljno prepoznati i poduprijeti
- **vrlo nizak postotak osoba starije životne dobi uključen je u programe cjeloživotnog učenja**
- **potrebno je poticati ulaganja u programe cjeloživotnog učenja - programi ostavljaju mogućnost da se osobe starije dobi profesionalno i društveno angažiraju**
- u društvu su prisutne predrasude prema srebrnoj ekonomiji kao modelu vraćanja osoba starije životne dobi na tržište rada s rezultatom oduzimanja radnih mjesta mladim osobama, a zapravo se radi o ekonomiji koja se okreće svim potrebama osoba starije životne dobi te razvija socijalno poduzetništvo
- umirovljeničke udruge detektirane kao "ruka spasa" za veliki broj umirovljenika
- udruge umirovljenika sve se teže održavaju unatoč potpori Gra-

da Zagreba koja je doista na vrlo visokom nivou. Predviđa se da će se ove udruge u budućnosti susresti s velikim problemima jer neće moći širiti svoje usluge jer će rasti broj umirovljenika koji će tražiti takav oblik pomoći i podrške

- **potrebno je osnažiti obitelj i susjede za pružanje pomoći i podrške osobama starije životne dobi**
- Povjereništvo Sindikata umirovljenika Hrvatske Zagreb kroz iskustvo pravnog savjetovališta upozorava na znatan broj bolnih iskustava osoba starije životne dobi u praksi sklapanja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju
- Ured pučke pravobraniteljice ukazuje na praksu obraćanja građana kada već nastupe štetne posljedice kod ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju
- informiranje i savjetovanje osoba starije životne dobi nije na zavidnoj razini, primjerice Ministarstvo socijalne politike i mladih izdalo je vodič za starije osobe koji je dostupan samo u elektroničkom formatu na stranicama Ministarstva, što bi trebalo biti dostupnije u klasičnim oblicima poput brošura i distribuirano na mjestima gdje se starije osobe pojavljuju
- prisutna regionalna nejednakost u dostupnosti i priuštivosti usluga i prava namijenjenih osobama starije životne dobi, Grad Zagreb znatno prednjači pred ostalim gradovima u Hrvatskoj i ima prepoznatljivu politiku prema starijim osobama
- u odnosu na ostale dijelove Hrvatske, Grad Zagreb je napravio iskorak u izgradnji domova za starije osobe
- u Gradu Zagrebu postoji širok spektar usluga usmjerenih starijim i nemoćnim osobama, no javlja se potreba za preispitivanjem usklađenosti usluga s iskazanim rastućim potrebama starijih osoba
- potreba provođenja kontinuiranih istraživanja u području osoba starije životne dobi i izrada programa i projekta baziranih na stvarnim podacima i činjenicama
- Klub umirovljenika Zagreb upozorava na rastući rizik od siromaštva osoba starije životne dobi te na porast nasilja nad starijim osobama i poziva stručnjake u području skrbi za starije osobe da se okupe i zajednički založe za redefiniranje postojećih mjera skrbi za starije osobe
- **nedostatak lokalnih programa protiv nasilja nad starijim osobama**
- **potrebno razvijati baze podataka stanja i potreba osoba starije životne dobi s ciljem izrade slike stanja, kao i izrade standarda koji bi osiguravali primjerenu skrb obzirom na detektirano stanje**

ANALIZA PROGRAMA SKRBI ZA STARIJE OSOBE NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA

U gradu Zagrebu izražen je trend starenja stanovništva, a stari 65 i više godina stalno su rastući dio populacije. Prema popisu iz 1991. njih udio bio je 12,2% (87 598), 2001. narastao je na 14,8% (115 908), a 2011. godine bio je 17,3%. U novije vrijeme posebno raste udio osoba u dubokoj starosti, odnosno starijih od 85 godina.

U Socijalnom planu Grada Zagreba 2014.-2020. zaključuje se kako su usluge smještaja za starije osobe relativno dobro razvijene, ali s obzirom na trend starenja populacije u gradu treba obratiti pozornost na razvoj mreže izvaninstitucijskih usluga za ovu skupinu.

U Socijalnom planu ističe se kako je mrežom domova iz 2006. tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi za ovu korisničku skupinu utvrdilo ukupni smještajni kapacitet od 4869 korisnika, od

čega 4770 u institucijskom obliku, a 99 u udomiteljskim obiteljima. Procijenjene potrebe za smještaj korisnika temeljem rješenja centra za socijalnu skrb tom su se mrežom odnosile na 2125 osoba. Prema evidenciji Centra za socijalnu skrb Zagreb za 2011. ukupno je 1421 starija i nemoćna osoba bila smještena izvan vlastite obitelji za koje država plaća smještaj u cijelosti ili djelomično. Od ukupnog broja 1201 osoba (85%) smještena je u domove socijalne skrbi, 207 (14%) u udomiteljske obitelji te 12 u obiteljske domove.

U nadležnosti Grada Zagreba je 11 domova za starije osobe. Nad 10 domova je RH 2002. prenijela osnivačka prava na Grad Zagreb, a Dom za starije osobe Park je osnovan Odlukom Gradske skupštine Grada Zagreba 1998.

Tablica 2. Korisnici domova za starije osobe u nadležnosti Grada Zagreba - broja korisnika na dugotrajnom smještaju s obzirom na stupanj usluge smještaja (stanje na dan 31.12.2015.)

DOM ZA STARIJE OSOBE	I. stupanj usluge	II. stupanj usluge	III. stupanj usluge	IV. stupanj usluge	BROJ KORISNIKA
CENTAR	137	23	159	31	350
DUBRAVA	40	36	43	7	126
KSAVER	111	29	104	4	248
MAKSIMIR	44	164	150	62	420
MEDVEŠČAK	235	28	85	12	360
PARK	61	66	49	-	176
PEŠČENICA	135	53	143	-	331
SVETA ANA	106	100	51	49	306
SVETI JOSIP	169	63	60	87	379
TREŠNJEVKA	208	125	289	-	622
TRNJE	175	82	111	22	390
UKUPNO	1421	769	1244	274	3708

Opseg usluge smještaja definiran je Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (Narodne novine 40/14 i 66/15).

Tako se usluga smještaja pruža sljedećim intenzitetom:

- prvi stupanj usluge pruža se funkcionalno neovisnom korisniku koji samostalno zadovoljava svoje potrebe, a iz zdravstvenog se stanja može zaključiti da mu pomoć druge osobe nije potrebna;
- drugi stupanj usluge pruža se djelomično ovisnom korisniku kojemu je potrebna pripomoć pri zadovoljenju osnovnih potreba;
- treći stupanj usluge pruža se funkcionalno ovisnom korisniku kojem je potrebna pomoć druge osobe u zadovoljenju svih potreba u punom opsegu;
- četvrti stupanj usluge pruža se funkcionalno ovisnom korisniku kojem je zbog Alzheimerove demencije ili drugih demencija (srednji/srednje teški stadij bolesti) potrebna pomoć i nadzor druge osobe u zadovoljenju svih potreba u punom opsegu.

U tablici 2. podaci o korisnicima 4. stupnja usluge dobiveni su iz DSN obrazaca za 2015. godinu. Riječ je o ranije smještenim korisnicima koji su tijekom života u domu za starije osobe oboljeli od Alzheimerove bolesti i drugih demencija.

Svjesni činjenice o potrebi osiguravanja odgovarajuće skrbi za oboljele od Alzheimerove ili drugih demencija, Grad Zagreb je započeo s prilagodbom postojećih prostora u svim domovima iz svoje

nadležnosti. Tako je početkom studenog 2015. u Domu za starije osobe Medveščak otvoren Odjel za osobe oboljele od Alzheimerove bolesti i drugih demencija. To je prvi specijalizirani odjel u gradu Zagrebu, kapaciteta za 12 korisnika.

Najveći broj korisnika ima Dom za starije osobe Trešnjevka 622, dok Dom Dubrava ima najmanji broj korisnika 126 (Tablica 2).

Na dan 31.12.2015. u 11 gradskih domova smješteno je 3708 korisnika, a 31.12.2012. bilo je smješteno 3586 korisnika. S obzirom na stupanj usluge smještaja, najveći udio čine korisnici I. stupnja usluge 38,3% . Ako im se pribroje i djelomično ovisni iz II. stupnja, njih je ukupno 59%.

Lista čekanja za korisnike s područja Zagreba bila je 16 911 korisnika s tim da je relevantan podatak za planiranje da je od toga oko 3000 zahtjeva za smještaj u jedinicu za pojačanu njegu u odnosu na stambeni dio. Dakle, riječ je o osobama kojima je smještaj u dom neophodan zbog intenzivne skrbi. Osim toga, važno je istaknuti da čak 3342 podnositelja zahtjeva dolazi iz drugih županija.

Kako je vidljivo u Tablici 3. korisnici u 86,7% plaćaju troškove subvencioniranog smještaja u domovima koji su u nadležnosti Grada Zagreba.

Tablica 3. Korisnici domova za starije osobe u nadležnosti Grada Zagreba i plaćanje smještaja (stanje na dan 31.12.2015.)

DOM ZA STARIJE OSOBE	MSPM	KORISNICI DIO, OSTATAK MSPM	PLAĆAJU DRUGI + MSPM	KORISNICI U CJELOSTI	KORISNICI + DRUGI	PLAĆAJU DRUGI	BROJ KORISNIKA
CENTAR	9	19	-	155	162	5	350
DUBRAVA	10	23	2	47	43	1	126
KSAVER	2	7	-	134	86	19	248
MAKSIMIR	4	41	1	248	123	3	420
MEDVEŠČAK	3	24	-	299	33	1	360
PARK	-	-	-	21	148	7	176
PEŠČENICA	3	16	3	83	220	6	331
SVETA ANA	1	15	3	152	132	3	306
SVETI JOSIP	3	31	0	171	173	1	379
TREŠNJEVKA	54	80	17	392	77	2	622
TRNJE	8	62	-	97	220	3	390
UKUPNO	97	318	26	1799	1 417	51	3708

U 2015. na području Zagreba bila su 23 privatna doma za starije koji su pružali usluge smještaja za ukupno 1135 korisnika. Registrirano je i 29 obiteljskih domova za starije s 415 korisnika. Dvije udruge pružale su usluge smještaja s 58 korisnika, dok je pet pružatelja usluga osiguravalo organizirano stanovanje u stambenim zajednicama sa 65 korisnika.

Prema podacima iz Socijalnog plana, privatni domovi u odnosu na ukupan kapacitet smještaja imaju prosječno 10% manje korisnika od ukupnog kapaciteta. Smještena je većina korisnika s područja Grada Zagreba, a iz drugih županija je do 10% korisnika. Liste čekanja značajno su manje u privatnom smještaju jer je znatno veća cijena usluge od one u gradskim domovima.

Od svibnja 2012. u Zagrebu je preko **Zaklade "Zajednički put"** omogućeno je organizirano stanovanje starijih osoba u stambenim jedinicama apartmanskog tipa (četiri stambene jedinice za ukupno osam korisnika). Riječ je o novom obliku usluge za starije sugrađane koji se mogu samostalno brinuti o sebi, a u perspektivi im se omogućava pružanje i dodatnih usluga prema njihovim potrebama i interesima (spremanje i čišćenje stana, obavljanje drugih kućanskih poslova, pomoć u pripremanju obroka ili dostavi gotovih obroka, njege i održavanje osobne higijene, fizikalna terapija, usluge socijalnog rada i radne aktivnosti, organiziranje prijevoza te druge usluge).

U 2015. broj korisnika izvaninstitucijskih usluga koje pružaju domovi za starije osobe u nadležnosti Grada Zagreba bio je 1920 za organiziranu prehranu (dostava gotovog obroka), 338 za uslugu gerontodomačice i 82 korisnika dnevnog boravka.

Uslugu dnevnog boravka za starije osobe najduže na području Zagreba pruža Dom za starije osobe Medveščak, kapaciteta 13 korisnika. Prilikom otvaranja dnevnih boravaka vodilo se računa o potrebama građana i dostupnosti usluge u različitim gradskim četvrtima. Dnevni boravci osiguravaju usluge boravka i oboljelima od Alzheimerove bolesti i drugih oblika demencija, što je prepoznato kao značajni doprinos razvoju socijalnih usluga usmjerenih na ovu korisničku skupinu. Politikom cijena usluga u boravcima i sufinanciranjem usluga boravka nastojalo ih se učiniti dostupnima.

U 2015. su u Zagrebu uslugu cjelodnevnog boravka pružali Dom za starije osobe Medveščak, Sveta Ana i Sveti Josip.

Gradski domovi, osim usluga smještaja, osiguravaju i izvaninstitucijske usluge temeljem rješenja nadležnog centra socijalne skrbi (u

skladu s ugovorom o međusobnim odnosima osnivača i resornog ministarstva), temeljem rješenja Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom po Odluci o socijalnoj skrbi i skladno ugovoru doma i osnivača te ugovorom doma s korisnikom.

Višestrukost načina ostvarivanja izvaninstitucijskih usluga ide u prilog nastojanjima Grada Zagreba o većem obuhvatu ciljane skupine. Stoga valja spomenuti gotovo 2000 korisnika usluge pomoći u kući. Za daljnji razvoj izvaninstitucijskih usluga i izgradnju socijalne infrastrukture potrebno je uključivanje i drugih resursa (obitelj, susjedstvo, civilni sektor).

U nastojanjima većeg obuhvata korisnika, Grad Zagreb je 2004. započeo s Projektom gerontološki centri Grada Zagreba kao pilot projektom u domovima za starije osobe Maksimir, Medveščak i Trnje, a 2005. i 2006. je s provođenjem Projekta započelo još šest domova za starije osobe kojima je osnivač Grad Zagreb. Idejni tvorci Projekta su Grad Zagreb, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Nastavni zavod za javno zdravstvo "Dr. Andrija Štampar".

Grad Zagreb prepoznao je osobe starije životne dobi kao skupinu u društvu koja ima specifične potrebe koje može podmiriti kroz uključivanje prvenstveno u zdravstveno-preventivne aktivnosti nakon kojih su se aktivnosti proširile na pomoć u kući, sportsko-rekreativne aktivnosti, kulturno-zabavne aktivnosti, radno-kreativne aktivnosti, savjetovanijski rad, akcije manifestacije, tribine i predavanja.

Programi i aktivnosti Projekta namijenjeni su prvenstveno starijim sugrađanima koji nisu uključeni u sustav institucijskog zbrinjavanja te im omogućava **besplatno** korištenje niza usluga i aktivnosti, veću uključenost i poboljšanje sadržaja života.

Projekt provode gradski domovi za starije osobe na području svih 17 gradskih četvrti na 50 lokacija za oko 7000 korisnika godišnje. Važno je istaknuti da se kroz gerontološke centre pruža usluga pomoći u kući za oko 90 korisnika godišnje što je nadstandard koji se osigurava sugrađanima u potrebi.

Projektom gerontoloških centara domovi za starije, koji se primarno bave tercijarnim oblikom skrbi, prvi put su u svoje djelovanje uključili različite preventivne aktivnosti koje su doprinijele otvaranju ustanove u lokalnoj zajednici, ne samo tijekom dana otvorenih vrata kada se promiče socijalna djelatnost, već tijekom cijele godine. Ovim pristupom domovi za starije postali su važni arbitri, ne samo u životu svojih korisnika, nego i građana u lokalnoj zajednici njegujući i poštu-

jući međugeneracijske potrebe.

Usluga pomoći u kući, koja se pruža u sklopu Projekta i u različitim sustavima i ustanovama, upućuje na potrebu boljeg definiranja usluge kako bi svi korisnici dobili jednaki sadržaj i kvalitetu usluge. S obzirom na dugotrajnost tog projekta bilo bi nužno napraviti evaluaciju i analizu svih usluga, imajući u vidu njihov sadržaj i usklađenost s nacionalnim standardima kvalitete socijalnih usluga te, u skladu s tim, definirati katalog usluga koji bi bio zajednički za sve pružatelje na području grada.

Aktivnosti Zaklade "Zajednički put"

Zaklada "Zajednički put" (dalje u tekstu: Zaklada) je zaklada javnog prava koja služi ostvarivanju dobrotvorne svrhe, cjelovite potpore osobama starije životne dobi grada Zagreba. Zaklada je osnovana 2005. Odlukom Gradske skupštine. Zakladom se posredno ostvaruje i općekorisna svrha, unapređivanje kulturne, zdravstvene, socijalne i drugih društvenih djelatnosti te ukupnog materijalnog statusa građana. Jedan od ciljeva ove zaklade je razvoj resursa lokalne zajednice tako da mobilizira, privlači, skuplja, investira novčana sredstva za korist starijih građana.

Strateška zadaća Zaklade je stvaranje trajne zalihe imovine čiji će prihod biti dopuna sustavu financiranja različitih oblika skrbi za starije građane, kao što su osiguranje i financiranje smještaja u ustanovu ili neki drugi način skrbi, osiguranje i financiranje uslužnih i socijalnih servisa, zdravstvene zaštite, kulturnih potreba, itd. Pružanje takvih izvaninstitucijskih usluga **organiziranog stanovanja** je inovacija u sustavu skrbi za starije osobe. Zaklada u četiri apartmana smješta korisnike koji su se priključili na sustav udruge Prisutnost i tako ostvarili poželjnu sigurnost.

Zaklada je provela i više istraživanja kojima su aktualizirana prava starijih osobe te je dala prepoznatljiv doprinos u izgradnji svijesti u javnosti o prioritetima starijih. Posebno se ističu preporuke stavljanja naših praksi u kontekst EU politika te potrebe istraživanja različitih oblika zlostavljanja starijih osoba. U istraživanju o dostojanstvu i kvaliteti života starijih Zaklada ističe „Starije osobe suočene su s nesigurnim primanjima, niskim mirovinama, ograničenim pristupom zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kao i socijalnoj izolaciji, što stvara međugeneracijsku napetost jer očekivanja od svake dobne skupine stanovništva nisu zadovoljena.“ Starije se osobe osjećaju diskriminirano zbog svoje dobi u zdravstvenim institucijama te u javnim prostorima. Istraživanje je ukazalo i na komponentu aktivnog starenja koje, prakticiranjem poželjnih aktivnosti, doprinosi kvaliteti života.

U Senior centru Zaklade organizirale su se i provodile brojne aktivnosti namijenjene starijim sugrađanima: računalne radionice, tečajevi stranih jezika, savjetovanište, psihološke radionice i savjetovanja, i dr. Među voditeljima radionica 10 je volontera. U okviru ovog projekta pokrenut je i portal. Sadržaje Senior centra koristi 500 starijih građana iz različitih dijelova grada U sklopu djelovanja Razvojnog centra za osnaživanje prava starijih osoba u Senior centru održane su radionice na temu ljudskih prava te dostojanstvenog starenja.

Zaklada je razvila zavidnu suradnju s visokoškolskim ustanovama, profesionalnim udrugama, s drugim ustanovama koje pružaju socijalne usluge starima, a rijetka je institucija u zemlji koja prati i sudjeluje u europskim događajima iz ovog područja socijalne politike.

Značajno je spomenuti i da je po prvi put u Hrvatskoj na Zagrebačkom velesajmu od 21. do 23. svibnja 2015 održan Sajam PRAVO DOBA – Sajam za starije i sve ostale, u organizaciji Zagrebačkog velesajma, Grada Zagreba i Zaklade „Zajednički put“. Cilj Sajma bio je na jednom mjestu objediniti sve dionike uključene u brigu o starijim osobama i na taj način doprinijeti poboljšanju kvalitete života u trećoj životnoj dobi te promovirati aktivno i zdravo starenje.

Na području grada, kao pružatelji izvaninstitucijskih usluga pomoći u kući, naročito su aktivni:

- Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb
- Caritas Zagrebačke nadbiskupije
- Katolička udruga "Kap dobrote"

Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb u 2015. je pružalo pomoć u kući za 25 korisnika te dostavljalo obroke u kuću za 113 korisnika. Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb, od Grada Zagreba dobilo je na korištenje prostor, u Novom Zagrebu, u kojem se od lipnja 2014. provodi Projekt „Unaprjeđenje kvalitete života starijih osoba putem organiziranih dnevnih aktivnosti u lokalnoj zajednici.“

U 2015. su Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb, Centar za socijalnu skrb Zagreb i Hrvatski pravni centar surađivali na provedbi projekta „Sigurnost u trećoj dobi: Kako izbjeći rizike pri raspolaganju imovinom“². Nositelj projekta bio je Hrvatski pravni centar, a suradnici na provedbi bili su i Sindikat umirovljenika Hrvatske te Udruga radio mreža. Cilj projekta je povećati sigurnost i osnažiti osobe treće dobi širenjem informacija koje će im pomoći da u vlastitom najboljem interesu raspoložu svojom imovinom i spriječi da postanu žrtve zlouporaba, osobito kada je riječ o ugovorima o doživotnom i do smrti uzdržavanju. Gradsko društvo Crvenog križa kroz projekt „Kreativnost u službi inkluzije“ koristi umjetnost i kulturu za poboljšanje kvalitete života starijih osoba.

Caritas Zagrebačke nadbiskupije za 110 starijih i nemoćnih osoba pruža za korisnika besplatnu pomoć u njihovom domu uključujući usluge čišćenje kućanstva, pranje i glačanje rublja, pomoć oko osobne higijene, odlazak u kupovinu, ambulantu, na groblje; prate ih u šetnju, do liječnika; pružaju uslugu mjerenja tlaka i šećera u krvi, pomažu kod manjih kućanskih popravaka i drugo prema potrebi. Osim toga pružaju pomoć u naravi (hrani, odjeći, obući, pokrivačima, higijenskim potrepštinama, pelenama za odrasle) te pomažu u nabavi lijekova i sanitetskog materijala. Surađuju s radnicima centara za socijalnu skrb, patronažnom službom, mjesnim odborima, župnim uredima, župnim caritasima i srodnim udrugama. Korisnici usluga većinom su osobe u dobi od sedamdeset i više godina. Mnogi od njih su pokretni, ali među njima ima i teže pokretnih i nepokretnih osoba. Caritas na ovaj način pomaže da se starije osobe dulje zadrže u svom domu na koji su navikli i koji im je najprirodnije okruženje i uvijek bolje rješenje od institucionalnog smještaja.

Tijekom dugogodišnjeg rada sa starijim i nemoćnim osobama, primijećeno je da osnovni problem kod starije populacije predstavljaju mala primanja (mirovine) koja su nedostatna za podmirenje osnovnih životnih potreba. Učestalo raste broj umirovljenika koji se svakodnevno javljaju za pomoć Caritasu u radi pomoći u prehrambenim i higijenskim potrepštinama te financijske pomoći za podmirenje troškova stanovanja i režija. Loše zdravstveno stanje također predstavlja veliki problem kod ove populacije jer dio lijekova moraju kupovati ili nadoplaćivati, a veći dio njih uplaćuje dopunsko zdravstveno osiguranje ili preglede zbog progresivnog stanja bolesti. Iz prakse Caritasa rastući je broj umirovljenika koji žive u samačkim kućanstvima, a što ih vodi u socijalnu isključenost.

Katolička udruga "Kap dobrote" godišnje brine za oko 140 korisnika, a u proteklih pet godina kroz udrugu je prošlo oko 300 korisnika. Korisnici usluga su starije osobe koje se ne mogu brinuti samostalno za sebe (zbog starosti, bolesti, neimaštine), a nemaju nikoga tko bi se o njima brinuo (nemaju obitelj, nisu u kontaktu s djecom/članovima obitelji, djeca su u zatvoru/inozemstvu pa ne brinu za roditelje i slično).

U strukturi korisnika više je žena nego muškaraca (trenutan odnos je 88 prema 42), ali i općenito je takav trend da su 2/3 korisnika žene. Od 130 trenutnih korisnika, 96 ih je starijih od 65 godina, a 34

² U okviru projekta izdan je priručnik *Olga Jelčić, „Treća životna dob - kako raspolagati imovinom“*, Zagreb: Hrvatski pravni centar, 2016

između 55 i 65 godina. Korisnici su narušenog zdravstvenog stanja, većina ih živi u vlažnim, mračnim, podrumskim, tavanskim ili drugim prostorijama koje nisu primjerene za život. Tako je 35 korisnika teško bolesno i potpuno ovisno o pomoći druge osobe, 17 ih nema struju, 14 ih nema vodu, 25 ih je bez kupaonice, 13 nema WC ili koriste improvizirani, 50 njih se grije na drva, 24 ih živi od zajamčene minimalne naknade šest ih je bez ikakvih primanja. Prostor u kojima žive su velikim dijelom u vlasništvu korisnika ili u njima žive u statusu zaštićenog najamoprimca.

Udruga ima 80-ak volontera. Volonteri su do 30. rujna 2016. ostvarili ukupno 5407 sati volonterskog rada u ovoj godini. Većina volontera su osobe starije životne dobi koje su u mirovini. Malo je mladih osoba koje su spremne na volontiranje sa starijom populacijom.

Izazovi s kojima se udruga susreće u radu sa starijim osobama su brojni. Prije svega, najveći izazov u radu je nezainteresiranost obitelji za pružanje pomoći svojim starijim članovima. Čest je slučaj da se starije osobe žale na to kako ih vlastita djeca, unuci i drugi članovi obitelji izbjegavaju, ne posjećuju, ne brinu za njih. Starije su osobe vrlo nepovjerljive. Zna se dogoditi da neku osobu prime kao korisnika na temelju neistinitih podataka koji s vremenom izađu na vidjelo. Prije svega, česte su manipulacije kada su u pitanju imovina i prihodi.

Jedan od većih izazova je i institucijski smještaj za starije osobe. Jedna od najvećih povlastica za starije osobe je smještaj u državne domove, u kojima nema dovoljno smještajnih kapaciteta za sve zainteresirane. Dosta korisnika je voljno otići na smještaj u dom, no ne mogu dobiti mjesto. S druge strane, smještaj u privatnim domovima si većina starijih osoba ne može priuštiti iz financijskih razloga,

a pogotovo starije osobe koje nemaju obitelj koja bi mogla dijelom financirati takav smještaj. Pored toga, pružaju usluge osobama koje imaju imovinu velike vrijednosti, a nemaju nikoga od članova obitelji tko bi se brinuo o njima i naslijedio imovinu. Takve su osobe vezane za imovinu i, unatoč činjenici da se ne mogu samostalno brinuti o sebi, ne žele ići u dom. Iskustvo ove udruge govori da je problem što starije osobe vrlo često ne znaju kome bi se obratile za pomoć. Često ne znaju kako ostvariti pojedina prava iz mirovinskog, zdravstvenog i sustava socijalne skrbi. Najveći je problem ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, gdje imaju velik broj starijih u potrebi koji ne koriste uslugu na koju imaju pravo jer ih nitko na to nije uputio.

Jedan od problema vezan uz rad sa starijim osobama je i nezainteresiranost društva za probleme osoba starije životne dobi. U civilnom sektoru postoje brojne udruge za pomoć djeci, obiteljima, dok su udruge koje pomažu starim osobama malobrojne. Javlja se sve veći broj osoba koje se javljaju udruzi s molbom za pomoć. Sredstva su ograničena i ne može se pomoći svima kojima je pomoć potrebna. Udruga surađuje s cijelim nizom relevantnih dionika, a pomaže i korisnike usluga u drugim ustanovama. U udruzi drže kako javnost još uvijek nije dovoljno upoznata s problemima starijih i nemoćnih osoba. Pokrenuli su program „Za bolji i pravedniji svijet“ kako bi upoznali javnost s radom i senzibilizirali ih za probleme i potrebe osoba starije životne dobi te kako bi prikupili sredstva za rad udruge.

Zaklada biskup Josip Lang, sestrinska je organizacija udruzi „Kap dobrote,“ a napravila je prepoznatljive javne događaje kojima je doprinijela senzibilizaciji javnosti za probleme starih osoba. U novije vrijeme starije osobe ostavile su Zakladi u nasljedstvo stanove u Zagrebu pa su time doprinijele njenom održivom razvoju.

Izazovi aktivnog starenja u istraživačkim projektima: primjer projekta MOPACTA

Mobilizacija potencijala za aktivno starenje u Europi - MOPACT – Mobilizing the potential of active ageing in Europe, četverogodišnji je istraživački projekt financiran u okviru FP7 programa Europske unije. Projekt se bavi pitanjem kako povećanje dugovječnosti može doprinijeti socijalnom i ekonomskom razvoju. U projektu se kroz multidisciplinarni pristup i na sveobuhvatan način tematiziralo ključne izazove starenja: kontinuirano povećanje dugovječnosti, smanjenje i starenje kontingenta radne snage, fiskalna održivost mirovinskog, zdravstvenog i sustava socijalne skrbi, rast potreba za dugotrajnom skrbi (long term care) te promjene u društvenim i političkim odnosima.

Zagovara se nova paradigma starenja kako bi se uspješno odgovorilo na demografske izazove te se zagovara nužnost učinkovitih rješenja na makro, meso i mikro razinama, polazeći od pristupa zdravog i aktivnog starenja. Postojeća socijalno-politička rješenja reflektiraju ranije pristupe u kojima je starija dob podrazumijevala konačno razdoblje ekonomske neaktivnosti te su neučinkovita u kontekstu novih izazova starenja.

Projekt na sveobuhvatan način tematizira izazove starenja i povećanja dugovječnosti, pri čemu se utjecaj ovih procesa na socijalni i ekonomski razvoj razmatra i istražuje kroz više dimenzija:

- Ekonomske i financijske posljedice starenja, produljenje radnog vijeka, prilagodbe mirovinskih sustava;
- Utjecaj na socijalne strukture, civilno društvo i socijalnu koheziju, jačanje aktivnog građanstva u starijoj dobi;
- Socijalna podrška, dugotrajna skrb i kvaliteta života;
- Arhitektonsko i tehnološko okruženje;
- Zdravlje i dobrobit, biološki aspekti starenja (biogerontologija).

U projektu je poseban naglasak na razvoju inovativnih politika i pristupa koji bi služili vlastima i drugim ključnim dionicima u sačinjavanju politika prema starijim osobama. Temeljem dubinskih studija slučaja, vrijedan doprinos projekta je izrada baze s oko 150 primjera socijalnih inovacija, u područjima produljenja radnog vijeka, socijalne podrške i dugotrajne skrbi te arhitektonskog i tehnološkog okruženja. Baza socijalnih inovacija dostupna je preko poveznice: <http://mopact.group.shef.ac.uk/research-posts/social-innovations-database/>

Više o projektu: <http://mopact.group.shef.ac.uk/>

STANOVNIŠTVO

STARENJE STANOVNIŠTVA – IZAZOV RAZVOJA GRADA ZAGREBA

Na demografski razvoj određenog područja najviše utječu dva povezana procesa, depopulacija i starenje stanovništva. **Demografska kretanja** određenih područja promatramo s obzirom na činjenicu da uvelike **utječu na prostorni, gospodarski, ali i društveni razvoj promatranog područja**. Statistički podaci ukazuju na nekoliko karakterističnih procesa koji obilježavaju demografsku sliku Hrvatske u 21. stoljeću: **neprekidna prirodna depopulacija - odnosno veći broj umrlih nego živorođenih, starenje stanovništva, disbalansi u dobnoj strukturi stanovništva te kontinuirano povećanje očekivanog trajanja života pri rođenju** (Akrap, Čipin, Đurđević, Knego i Međimurec, 2014.). Grad Zagreb se prema svojim demografskim značajkama ne razlikuje bitno od prosjeka Hrvatske te u većini promatranih pokazatelja prati nacionalne trendove. Ipak, **Grad Zagreb bilježi konstantno povećanje broja stanovnika**, dok na razini Hrvatske opada ukupan broj stanovnika zemlje. **Tako Grad Zagreb u 2015. bilježi ukupno 799 565 stanovnika, što predstavlja povećanje od 1,21 % u odnosu na prethodnu 2014.** Situacija na razini Republike Hrvatske nešto je nepovoljnija te ukupan broj stanovnika za 2015. iznosi 4 203 604, što predstavlja pad od 1,90 % od ukupnog broja stanovnika u 2014. Dakle, za razliku od negativne nacionalne stope, Grad Zagreb bilježi povećanje stanovnika, izraženo u pozitivnoj stopi od +1,21%. U 2015. na područje Grada Zagreba doselilo se 13 664 stanovnika, od toga 10 886 (79,7%) iz drugih županija, a 2758 (20,2%) iz inozemstva. U drugu županiju u 2015. odselilo se 6466 stanovnika (56,2%), dok ih se 5046 (43,8%) preselilo u inozemstvo. **Time je Grad Zagreb u 2015. zabilježio pozitivan migracijski saldo među županijama (4420), ali negativan saldo migracije s inozemstvom (- 2288).** Promatrano na razini Republike Hrvatske, Grad Zagreb i dalje bilježi daleko najpozitivniji migracijski saldo među županijama, ali i prednjači u negativnom inozemnom imigracijskom saldu.

Usporedimo li spolnu strukturu stanovništva Grada Zagreba sa spolnom strukturom stanovništva Hrvatske vidimo kako ta struktura **prati nacionalni trend većeg udjela ženskog stanovništva u odnosu na muško stanovništvo**. Prema procjenama Državnog zavoda za statistiku, 53,2 % stanovništva Grada Zagreba u 2015. čine žene, dok je 46,8 % muškaraca u ukupnoj spolnoj strukturi.

U dobnoj strukturi stanovništva Grada Zagreba u 2015. **prednjači kategorija osoba u dobnoj skupini od 25 do 64 godine starosti s ukupnim udjelom od 56,5 % u ukupnom stanovništvu**, potom slijedi kategorija osoba životne starosti od 65 i više godina s udjelom od 18,4 %, slijede ih osobe starosti od 0 do 14 godina s 14,8 % te najmanje zastupljena kategorija osoba starosti od 15 do 24 godine starosti s udjelom od 10,4% u ukupnom broju stanovnika Grada Zagreba. **Vitalnoj statistici Grada Zagreba ne ide u prilog podatak o indeksu starenja, koji i u 2015. raste i iznosi 125,4%**, što predstavlja povećanje od 1,7% usporedimo li ga s prošlogodišnjim indeksom starenja. Također, **negativan niz u trendovima koji prate stanovništvo Grada Zagreba nastavlja podatak o prirodnom prirastu, koji u 2015. ima negativan predznak i iznosi -1,0, dok je u 2014. bio pozitivan i iznosi je 0,1.** Vitalni indeks Grada Zagreba u 2015. iznosi 91,1. Pogledamo li vitalnu statistiku grada po četvrtima, zamjetno je kako je situacija najnepovoljnija u četvrtima: Novi Zagreb-istok, Donji Grad te Gornji Grad- Medveščak. Najpovoljniju vitalnu statistiku bilježe četvrti: Stenjevec, Sesvete i Novi Zagreb-zapad.

Iz prikazanih podataka zamjećujemo kako je **prisutan trend starenja stanovništva**. Proces starenja uzrokovan je smanjenim natalitetom te povećanim mortalitetom, kao i kontinuiranim opadanjem stope fertiliteta. **Iz takve demografske slike Grada Zagreba moguće je zaključiti kako su se i potrebe osoba starije životne dobi**

intenzivirale. Prošlogodišnja Socijalna slika Grada Zagreba za 2014. tematizira usklađenost usluga Grada Zagreba s aktualnim procesom starenja stanovništva stavljajući naglasak na odmicanje od tradicionalnih oblika te razvijanje inovativne oblika skrbi za osobe starije životne dobi. Grad Zagreb je daleko odmakao od ostalih gradova u Republici Hrvatskoj kad je u pitanju briga i skrb za osobe starije životne dobi. Po tom pitanju Grad Zagreb svakako ima **prepoznatljivu politiku** te za osobe starije životne dobi koje žive na području Grada Zagreba možemo reći da su „privilegirane“ u odnosu na ostale starije osobe koje žive izvan Grada Zagreba, obzirom na opseg prava i usluga koje je Grad Zagreb osigurao svojim starijim stanovnicima.

Predviđanja na razini Europske unije navode kako će se **broj osoba starijih od 65 godina na razini Europske unije gotovo udvostručiti**, od 85 milijuna, koliko ih je bilo 2008., do 151 milijun, koliko se predviđa da će ih biti 2060. (Age Platform Europe, 2016.). Ulaganje u mlade generacije, dok se istovremeno uzimaju u obzir potrebe građana koji stare, ključ je za održivo društvo. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, urbana fizička i društvena okruženja ključni su faktori u određivanju mogu li ljudi ostati zdravi, samostalni i zadržati svoju autonomiju sve do duboke starosti. **Stoga gradovi igraju ključnu ulogu u borbi protiv diskriminacije starijih osoba tako što, prema uputama Svjetske zdravstvene organizacije, vode računa da njihove lokalne politike i usluge budu age-friendly** (Age Platform Europe, 2016.).

Govoreći o aktualnom procesu starenja stanovništva, **potrebno je prijeći iz tretmana demografskog starenja kao problema u pristup koji će na demografsko starenje početi gledati kao izazov** (Akrap, Čipin, Đurđević, Knego i Međimurec, 2014.) **pa čak i mogućnost za prostorni i društveni razvoj Grada Zagreba**. U zadnje vrijeme sve se više progovara o potrebi veće uključenosti osoba starije životne dobi u život zajednice kroz zajedničko djelovanje i zajedničku provedbu aktivnosti organizacija civilnog društva, zainteresirane javnosti, javnih institucija na lokalnoj i nacionalnoj razini, domova i klubova za starije osobe. **Ključni dokumenti Europske unije kao što je primjerice „Prema socijalnom ulaganju za rast i koheziju - uključujući i provedbu Europskog socijalnog fonda za razdoblje 2014.-2020.“, naglašavaju važnost suradnje privatnog i trećeg sektora, obzirom da prostor neprofitnog sektora nudi širok spektar mogućnosti uključivanja osoba starije životne dobi u život zajednice**. U tom smislu, naglašava se važnost dodatnog ohrabriranja i pružanja financijske podrške dijelovima neprofitnog sektora koji skrbe o populaciji starijih građana, kako bi što bolje iskoristili potencijale kojima raspolažu organizacije civilnog društva za dugotrajnu skrb o ovoj populaciji građana.

Organizacije civilnog društva koje okupljaju osobe starije životne dobi u Gradu Zagrebu naglašavaju **potrebu starijih osoba za suvremenim sadržajima, radionicama i edukacijama** te sve više naglašavaju **važnost cjeloživotnog učenja**, u čemu vide veliki potencijal za profesionalni i društveni angažman osoba starije životne dobi, ali i **potencijal za razvoj srebrne ekonomije**.

Usprikoš financijskoj podršci Grada Zagreba, **udruge umirovljenika ističu bojazan i predviđaju da će se u budućnosti susresti s velikim problemima jer neće biti u financijskoj prilici širiti svoje proizvode i usluge** budući da sva predviđanja pokazuju da će rasti broj umirovljenika koji će tražiti takav oblik pomoći i podrške. U tom kontekstu naglašava se **važnost uključivanja Grada Zagreba u europske projekte i mreže koje tematiziraju odgovore na izazove starenja stanovništva**.

U središte sve više dolaze pristupi koji **osobe starije životne dobi vide kao važan resurs**, kojem se potrebno okrenuti na dobrobit cijele

le zajednice. U tom kontekstu, o temi izazova starenja, ali i povezano s tim, i **kulturi umirovljenja** potrebno je početi glasnije razgovarati. **U kontekstu spomenutog, srebrna ekonomija, odnosno gospodarske aktivnosti koje pruža starenje stanovništva, bilježe veliki rast u svijetu.** Ovaj koncept počiva na starijoj populaciji koja živi sve dulje, u sve boljem zdravlju što otvara mogućnost da pojedinci iz ove skupine budu aktivni, ako to žele, zbog čega se drži dobrim modelom odgovaranja na rastuće izazove starenje stanovništva.

Socijalni plan Grada Zagreba 2014.-2020. naglašava potencijal za poticanje socijalnog poduzetništva i socijalne ekonomije ciljanim iskorištavanjem materijalnih resursa Grada Zagreba u partnerstvu s organizacijama civilnog društva u području podmirjenja povećanih potreba starijeg stanovništva za specifičnim uslugama (smještaj u domove, pomoć u domaćinstvima, prilagođeni transport i socijalna skrb). Spomenuto ostavlja prostora promišljanju o **civilnom sektoru kao prilici za razvoj srebrne ekonomije.**

Također, govoreći o smjernicama razvoja usluga brige i skrbi za osobe starije životne dobi, Strateški plan Ministarstva socijalne politike i mladih³ za razdoblje od 2014. do 2020. navodi kako je važno razvojem različitih oblika skrbi uspostaviti ravnotežu između prava starijih osoba na dostojanstvenu starost i trajnu društvenu uključenost u sklopu čega se naglašava važnost razvoja izvaninstitucijskih modela skrbi o starijim osobama, a osobito **razvoj socijalnih usluga za starije osobe u njihovim domovima i lokalnim zajednicama** radi što duljeg ostanka u vlastitom domu, unapređenja kvalitete života starijih osoba te aktivnog sudjelovanja u životu zajednice. **Postojeće usluge i proizvodi za osobe starije životne dobi zahtijevaju prilagođavanje i inoviranje**, obzirom na rastuće potrebe ove populacije. Neke organizacije civilnog društva razvile su inovativne proizvode i usluge koje stoje na raspolaganju starijim stanovnicima lokalnih zajednica na području djelovanja organizacije. Primjer takve inovativne usluge na području Grada Zagreba pruža udruga "Prisutnost".

Primjer dobre prakse inovativne usluge Udruga "Prisutnost"

Udruga "Prisutnost" pruža primjer dobre prakse inovativnog oblika skrbi za osobe starije životne dobi. Radi se o udruzi koja putem „socijalnog uređaja“ pruža suvremeni pristup u izvaninstitucijskom zbrinjavanju starijih osoba. Pomoć putem socijalnog uređaja predstavlja socijalnu inovaciju koja uz odgovarajući dojavni centar s organiziranim dežurstvom pruža učinkovitu pomoć i psihološku sigurnost starijim osobama te osobama s invaliditetom. Socijalni uređaj kojim se služe korisnici ove usluge oblikom i veličinom je sličan klasičnom telefonu. Ugrađeni mikrofon i zvučnik omogućuju dvosmjernu komunikaciju unutar cijelog stana, čak i kroz zatvorena vrata, što znači da korisnik može pričati bez slušalice u rukama npr. iz kreveta, s poda, iz sjedalice i slično. Laganim pritiskom na daljinsku tipku korisnik aktivira socijalni uređaj koji odmah bira unaprijed programirane telefonske brojeve dojavnog centra. Korištenjem socijalnog uređaja i daljinske tipke, starija osoba je 24 sata povezana s dojavnim centrom, a preko centra s rodbinom, susjedima i službama čiju pomoć treba. Ovakav organizirani oblik pomoći omogućuje dulji, sigurniji i kvalitetniji život starije osobe u vlastitom stanu, doprinosi smanjivanju zahtjeva za smještaj u institucije, a time smanjuje troškove socijalnih službi.

ZAKLJUČAK:

- Grad Zagreb bilježi trend starenja stanovništva zbog čega su se potrebe osoba starije životne dobi intenzivirale. U skladu s tim, gradovi sve više osvještavaju pristup koji održivo društvo vidi kao rezultat ulaganja u mlade generacije, istovremeno uzimajući u obzir potrebe građana koji stare.
- Govoreći o aktualnom procesu starenja stanovništva, potrebno je prijeći iz tretmana demografskog starenja kao problema u pristup koji će na demografsko starenje početi gledati kao izazov pa čak i mogućnost za prostorni i društveni razvoj Grada Zagreba.
- U središte stručne javnosti sve više dolaze pristupi koji osobe starije životne dobi vide kao važan resurs, kojem se potrebno okrenuti na dobrobit cijele zajednice. U kontekstu spomenutog, srebrna ekonomija, odnosno gospodarske aktivnosti koje pruža starenje stanovništva, bilježe veliki rast u svijetu.

KUĆANSTVA I OBITELJI

IZAZOVI PLURALIZACIJE OBITELJSKIH STRUKTURA

U Republici Hrvatskoj veličina prosječnog kućanstva se smanjuje, dolazi do raspada višečlanih kućanstava, dok se istodobno povećava broj samačkih, dvočlanih i tročlanih kućanstava, opada broj živorođene djece te smanjuje broj trećeg i daljnjeg djeteta u obitelji. **Sve su više prisutni nekad marginalni oblici obitelji i kućanstva, kao što su jednoroditeljske obitelji, izvanbračne zajednice, samačka kućanstva, rekonstruirane obitelji itd.**

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.-2020., oslanjajući se na istraživanje Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) i iskustvo u provedbi Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske razlikuje više područja isključenosti. Jedno od njih je isključenost s obzirom na obiteljsku strukturu (**samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, obitelji s više djece**). Također, u Strategiji se navodi da su najsiromašniji građani ekonomski neaktivni, nezaposleni ili primaju niske plaće (nezaposleni, **starije osobe bez mirovina, samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji**, obitelji s više od dvoje djece, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, **starije žene**, osobe s nižim stupnjem obrazovanja). Nadalje, prema tipu kućanstva stopa **rizika od siromaštva najviša je za jednočlana kućanstva u kojima žive žene i iznosi 42,7% te starije osobe samci za koje stopa rizika od siromaštva iznosi 41,3%**. Također, ugrožena su kućanstva samohranih roditelja za koje stopa rizika od siromaštva iznosi 40,4%.

U Gradu Zagrebu obitelji u prosjeku imaju manji broj djece nego u Hrvatskoj. **Prosječan se broj članova kućanstva** tijekom proteklog desetljeća smanjio u Gradu Zagrebu s 2,8 na 2,6, a u Hrvatskoj s 3,1 na 2,8. Prema zadnjim dostupnim podacima 50% zagrebačkih

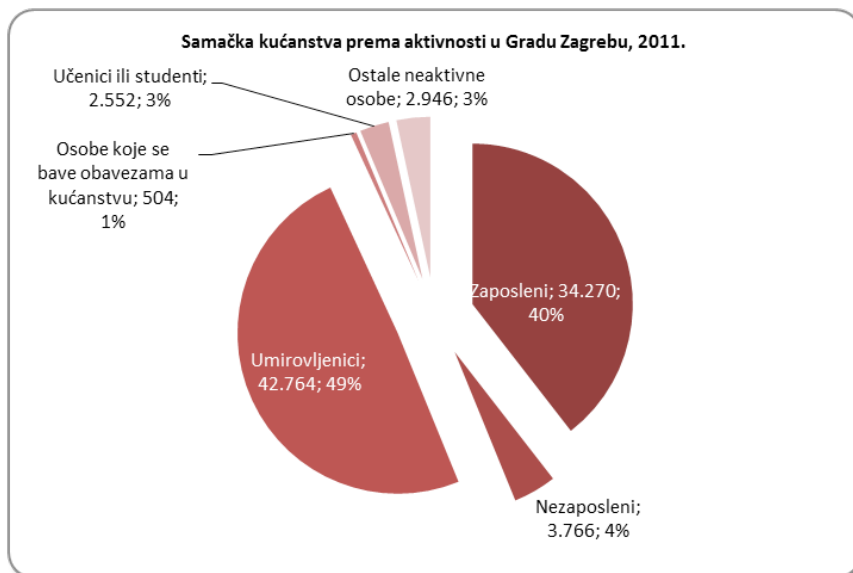
obitelji čine dvočlane i tročlane. U 2015. se u Gradu Zagrebu rodilo **17,1% izvanbračne djece i taj udio iz godine u godinu raste** (primjerice 1998. udio izvanbračne djece bio je 9,3%, 2011. 14,2%, 2012. 15,2%). Gledano po gradskim četvrtima, u 2015. se najviše izvanbračne djece rodilo u četvrtima Peščenica - Žitnjak (129), Se-svete (118) i Novi Zagreb (103), a najmanje u četvrtima Brezovica (13) i Podsljeme (20).

U Gradu Zagrebu, prema podacima iz 2011., bilo je **19,6% jednoroditeljskih obitelji**, dok je Hrvatska u tom pogledu imala 17,1%. Od ukupnog broja **jednoroditeljskih obitelji majke s djecom činile su 85,3%, a očevi s djecom 14,7%**. Zaključno, Grad Zagreb ima veći udio jednoroditeljskih obitelji nego što je to na razini Hrvatske.

Stopa nupcijaliteta u 2015. za Grad Zagreb je iznosila **4,7 sklopljenih brakova na 1000 stanovnika**, što je ujedno i porast obzirom na 2014., kada je iznosila 4,5. Za Grad Zagreb je karakteristična nešto **veća stopa divorcijaliteta koja je u 2015. iznosila 382,1 razvedenih na 1000 sklopljenih brakova**. No usporedimo li podatke za 2015. s podacima za 2014., kada je ta stopa iznosila 460,7 razvedenih na 1000 sklopljenih brakova, vidimo smanjenje stope divorcijaliteta.

Prema zadnjem Popisu stanovništva iz 2011. u Gradu Zagrebu bilo je ukupno **86 827 samačkih kućanstava (28,6%)**, od čega su **žene činile 63,7% (55 347)**, a **muškarci 36,3% (31 480)**. Prema tom popisu, **osobe od 65 do 85 i više godina činile su 39,5% samačkih kućanstava**, od čega su 48,3% činile osobe u dobnoj skupini od 65 do 74, zatim 41,1% osobe u dobnoj skupini od 75 do 84 te 10,6% osobe u dobnoj skupini od 85 i više godina.

Slika 1. Samačka kućanstva prema aktivnosti u Gradu Zagrebu, Popis 2011.

U Gradu Zagrebu, **najveći postotak samačkih kućanstava prema aktivnosti čine umirovljenici s 42,8%**, slijede zaposleni s 40%, zatim ostale neaktivne osobe s 3%, učenici ili studenti također s 3% i najmanji postotak čine osobe koje se bave obavezama u kućanstvu s 1%. Usporedimo li Grad Zagreb s drugim županijama, veći udio samačkih kućanstava nalazimo samo u Ličko-senjskoj župa-

niji (29,6%). Gledano po gradskim četvrtima **najviše je samačkih kućanstava u četvrtima Donji Grad (38,5%) i Trešnjevka-sjever (36%) i Trnje (35,1%)**. Među samačkim kućanstvima Grad Zagreb ima najviše neoženjenih. Najveći udio razvedenih u samačkim kućanstvima imaju županije u kojima su najveći hrvatski gradovi (Grad Zagreb, Zagrebačka, Primorsko - goranska te Osječko - baranjska).

Primjer dobre prakse skrbi za samačka kućanstva Caritas Zagrebačke nadbiskupije

Udruga "Prisutnost" pruža primjer dobre prakse inovativnog oblika skrbi za osobe starije životne dobi. Radi se o udruzi koja putem „socijalnog uređaja“ pruža suvremeni pristup u izvaninstitucijskom zbrinjavanju starijih osoba. Pomoć putem socijalnog uređaja predstavlja socijalnu inovaciju koja uz odgovarajući dojavni centar s organiziranim dežurstvom pruža učinkovitu pomoć i psihološku sigurnost starijim osobama te osobama s invaliditetom. Socijalni uređaj kojim se služe korisnici ove usluge oblikom i veličinom je sličan klasičnom telefonu. Ugrađeni mikrofon i zvučnik omogućuju dvosmjernu komunikaciju unutar cijelog stana, čak i kroz zatvorena vrata, što znači da korisnik može pričati bez slušalice u rukama npr. iz kreveta, s poda, iz sjedalice i slično. Laganim pritiskom na daljinsku tipku korisnik aktivira socijalni uređaj koji odmah bira unaprijed programirane telefonske brojeve dojavnog centra. Korištenjem socijalnog uređaja i daljinske tipke, starija osoba je 24 sata povezana s dojavnim centrom, a preko centra s rodbinom, susjedima i službama čiju pomoć treba. Ovakav organizirani oblik pomoći omogućuje dulji, sigurniji i kvalitetniji život starije osobe u vlastitom stanu, doprinosi smanjivanju zahtjeva za smještaj u institucije, a time smanjuje troškove socijalnih službi.

S obzirom na dominantan dvohraniteljski model obitelji u Hrvatskoj, ali i značajan udio jednoroditeljskih obitelji, kao i povećanih zahtjeva tržišta rada, **posebno bitnim postaje davanje važnosti usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada.** Prema Dobroćić (2015.) politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada

imaju višestruke funkcije te će dodatna ulaganja u mjere na tom području dovesti do pozitivnih učinaka i u nekim drugim segmentima s kojima se suvremene socijalne države suočavaju. Prilikom razvoja politika usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada važno je voditi računa i o uslugama za ovisne članove obitelji (Bertek, 2016.).

Primjer dobre prakse utjecaja na usklađivanje obiteljskih obaveza i plaćenog rada Udruga B.a.b.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran. Projekt: Žene na tržištu rada – procjena utjecaja roda

„Projekt Žene na tržištu rada – procjena utjecaja roda provodi udruga B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipirana, a projektni partneri su Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Vukovarski institut za mirovna istraživanja i obrazovanje (VIMIO), udruga Legalina iz Gračaca i Grad Zagreb. Trajanje projekta je 24 mjeseca (od siječnja 2015. do siječnja 2017.). Opći cilj projekta je doprinijeti unaprjeđenju uloge organizacija civilnog društva (OCD) u ostvarivanju dosljedne i trajne primjene načela dobrog upravljanja u svim politikama, a specifični cilj je osnažiti ulogu zagovaračkih aktivnosti OCD-a usmjerenih na opću transparentnost, otvorenost i dobro upravljanje hrvatske javne uprave na polju rodne ravnopravnosti, osobito onih politika koje pridonose stvaranju pozitivnog okruženja za žene na tržištu rada“ (Bertek, 2016.).

Udruga B.a.b.e. je s projektnim partnerima u sklopu spomenutog projekta „Žene na tržištu rada – procjena utjecaja roda“ provela istraživanje o provedbi i učincima instrumenata i mjera koje utječu na usklađivanje obiteljskih i poslovnih obaveza. Neki od rezultata istraživanja pokazali su da gotovo Sve jedinice lokalne samouprave u Hrvatskoj isplaćuju naknadu za opremanje novorođenog djeteta iz lokalnog proračuna. Prema prosječnom iznosu jednokratne novčane pomoći za novorođenčce po županijama, Grad Zagreb nalazi se na 7. mjestu, s prosječnim iznosom od 1.800,00 kn. Za treće i svako daljnje dijete, Grad Zagreb isplaćuje naknadu u iznosu 54.000,00 kn, što

je ujedno i najveći iznos koji isplaćuju jedinice lokalne samouprave. Gledajući po županijama, rezultati istraživanja pokazali su da Grad Zagreb ima najveći obuhvat djece jasličkim i vrtičkim programima. Također, provedeno istraživanje potvrdilo je da postoji pozitivna veza između dostupnih programa predškolskog odgoja i obrazovanja te sudjelovanja majki na tržištu rada. Konkretno, Bertek (2016.) navodi „budući da ima najveći obuhvat djece u Republici Hrvatskoj, Grad Zagreb ujedno ima i najviše zaposlenih žena: 10,4 zaposlenih žena na 10 zaposlenih muškaraca, dok je prosječan omjer za Hrvatsku 8 zaposlenih žena na 10 muškaraca.“

PRIORITETI

- Poduprijeti inicijative organizacija civilnog društva usmjerene na pružanje skrbi i brige o staračkim samačkim kućanstvima
- Razvoj usluga za ovisne članove obitelji kao mjera ulaganja u programe usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada
- Normativnim okvirom regulirati prava osoba koje pružaju skrb starijim članovima obitelji (primjerice osiguravanje mogućnosti korištenja prava na bolovanje u svrhu njege starijih članova obitelji)

STANOVANJE

IZAZOVI RAZVOJA PROGRAMA STAMBENOG ZBRINJAVANJA RANJIVIH SKUPINA

Tijekom 2015. Grad Zagreb je temeljem **Odluke o najmu stanova** (Službeni glasnik Grada Zagreba 22/09, 3/12, 15/12 i 22/13) stambeno zbrinuo **127 obitelji**, dodjelom gradskih stanova u najam. Temeljem te odluke i utvrđene **Konačne liste reda prvenstva** za davanje stanova u najam, stambeno je zbrinut 71 podnositelj zahtjeva. Također, izvan liste reda prvenstva (tzv. prioritetne liste) temeljem mišljenja Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, zbrinuto je 56 obitelji. Prema podacima iz 2014. u Gradu Zagrebu je **1115 zaštićenih najmoprimaca u gradskim stanovima sa statusom ranijih nositelja stanarskog prava te je ukupno 2411 najmoprimaca koji plaćaju zaštićenu najamninu**, a stambeno su pitanje riješili putem Konačne liste reda prvenstva za davanje stanova u najam ili izvan liste radi teškog socijalno-zdravstvenog statusa.

Grad Zagreb od kraja 2012. rješava **pitanje legalizacije stambenog statusa osoba bespravno useljenih u gradske stanove**. U 2015. pozitivno je riješeno **116** zahtjeva za legalizaciju stambenog statusa. Zaključkom gradonačelnika određeno je **12** otkaza ugovora o najmu Javno najamnog stana. U 2015. provedeno je **16** ovrha.

Prema Popisu stanovništva iz 2011., ukupan broj kućanstava u Zagrebu iznosi **303 191**. U strukturi stambenih statusa kućanstava najveći udio čini status privatnog vlasništva ili suvlasništva nad stanom (86,1%). Zatim slijede statusi srodstva s vlasnikom ili najmoprimcem (5,1%) te najmoprimaca sa slobodno ugovorenom najamninom (4,9%), dok je udio najmoprimaca sa zaštićenom najamninom među najmanjima (2,2%) uz podstanarstvo dijela stana (1,1%) te ostale (0,6%).

Dobrobit bazirana na imovini je naziv za koncept koji u novije vrijeme predstavlja svojevrsan odmak od uobičajenih načina osiguravanja materijalne dobrobiti, poput dohotka. Prihod od imovine stavlja se u središte osiguravanja standarda života u razdobljima čovjekovog života kada je njegova materijalna sigurnost ugrožena zbog prestanka participacije na tržištu rada (starost, smrt hranitelja, bolest, invaliditet, nezaposlenost). Istraživanje percepcija stambene imovine i njihovog potencijalnog korištenja za osiguravanje materijalnih sredstava u starosti u 8 država članica EU (Velika Britanija, Finska, Njemačka, Belgija, Nizozemska, Portugal, Mađarska i Slovenija), provedeno je u sklopu FP7 projekta Demographic Change and Housing Wealth (DEMHOW), korištenjem metode intervjua na uzorku od 240 ispitanika odrasle i starije populacije. U tim se zemljama razvijaju politike koje nastoje učiniti odlazak u mirovinu neprivačnim i poticati sudjelovanje na tržištu rada. Unatoč velikim institucionalnim i razlikama u stupnju gospodarske i socijalne razvijenosti, odgovori ispitanika bili su slični. Uobičajeni način štednje kroz životni vijek još uvijek su izdvajanja u mirovinske fondove s naglaskom na obiteljsku skrb vlastitih potomaka, kao osloncem u starosti. Stambena se imovina smatra jako vrijednom, stabilnom i dobrom investicijom ali i emocionalno važnom komponentom života koja predstavlja osobni uspjeh te se daje u naslijeđe djeci. Ispitanici likvidaciju stambene imovine u starosti navode kao krajnju mjeru u prevenciji siromaštva i socijalne isključenosti.

Privatno vlasništvo je dominantan stambeni status u Hrvatskoj. Veliki dio privatnog vlasništva odnosi se na imovinu starijih građana koju je potrebno promatrati kao kapital kojem se moguće okrenuti u budućnosti u svrhu osiguravanja adekvatnog stupnja kvalitete života u starosti. Životni vijek je produljen u odnosu na prošle generacije, ali je stavljen naglasak na zdravstvene, socijalne i druge kvalitete života.

Jedan od oblika skrbi za starije i nemoćne osobe je sklapanje ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju. Praksa primjene sklapanja spomenutih ugovora u Hrvatskoj ukazuju na rastuće

probleme zlorporabe istih. Primjerice, Ured pučke pravobraniteljice upozorava na praksu obraćanja građana kada već nastupe štetne posljedice. Nažalost takve osobe nemaju nikakvu skrb, centri za socijalnu skrb vode se sklopljenim ugovorima i to je formalni razlog zbog kojeg osoba ne može ostvariti drugi oblik skrbi. Iz navedenih razloga, javlja se potreba za sprječavanjem sklapanja „lešinarskih“ ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju kroz primjenu socijalne inovacije, kojom bi primjerice Grad Zagreb nudio sklapanje spomenutih ugovora čime bi jamčio osiguranje adekvatne skrbi za osobe s kojima bi sklopio takve ugovore.

Beskućništvo je najekstremniji oblik siromaštva i socijalne isključenosti koji potrebuje socijalnu prevenciju i ublažavanje. Ipak, u najnovijim razvojnim strategijama poput *Strategije razvoja urbanog područja* te *Strategije razvoja urbane aglomeracije Zagreb*, nisu uvršteni programi za beskućnike iako ih sadrže njihovi razni europski pandani. Uvrštavanjem programa za beskućnike u relevantne razvojne strategije doprinijelo bi se vidljivosti te prevenciji i ublažavanju beskućništva kao razvojnog izazova Grada Zagreba. Također, stambene zajednice za beskućnike u praksi su se pokazale prikladnijim oblikom stambenog smještaja u odnosu na tradicionalne oblike smještaja poput prihvatilišta i prenoćišta. Grad Zagreb je 2015. u sklopu projekta “ReStart: podrška beskućnicima za ulazak na tržište rada” na završnoj konferenciji naglasio kako uskoro planira smjestiti 20 mladih beskućnika u stambene zajednice time prepoznavši prednosti takvog stambenog oblika smještaja.

Prema zadnjim podacima Državnog zavoda za statistiku, u Hrvatskoj 70,3% mladih od punoljetnosti do 34. godine živi s roditeljima čime se negativno ističe u Europskoj Uniji. Uzme li se u obzir zadnji popis stanovništva iz 2011., Hrvatska broji 845 343 mladih u dobi od 20 do 34 godina. Stoga se može govoriti o približno 594 276 mladih koji do 34. godine žive s roditeljima. Manjak stambenog izbora mladih uzrokovan je nepriušivošću stanova na tržištu nekretnina. Grad Zagreb u okviru svoje društvene odgovornosti u partnerstvu sa Sveučilištem u Zagrebu nsatoji pomoći u stambenom zbrinjavanju mlađeg nastavnog osoblja na sveučilištu. Grad Zagreb ovim ulaže u ljudske kapacitete na zagrebačkom sveučilištu i u zemlji u cijelosti. Anketnim upitnikom izvršena je procjena stambenih potreba mlađeg nastavnog osoblja na sveučilištu kako bi se pomoglo u njihovom stambenom zbrinjavanju na projektu Podbrežje. U okviru ovog projekta planira se sagraditi 600 stanova: 200 za socijalni najam, 200 za javni najam i 200 za mlađe nastavno osoblje zaposleno na sveučilištu koji nemaju riješeno stambeno pitanje. U ovom slučaju, neće biti potrebno plaćanje pologa. U okviru programa namijenjenog za sveučilište, Grad Zagreb će kupcima stanova subvencionirati kamatnu stopu stambenih kredita tako da će kupci plaćati kamatnu stopu u iznosu 2%, a iznos od 2% kamatne stope subvencionirat će Grad Zagreb. Stambeni krediti u ovom programu bit će povoljniji od tržišnih.

Konačno, nastavljanjem poticanja daljnjeg razvoja socijalnog i javno najamnog stanovanja u Gradu Zagrebu, moguće je ublažiti postojeću stambenu krizu i omogućiti mladima koji žive s roditeljima preseljenje iz roditeljskog doma u samostalan, adekvatan i priuštiv stambeni smještaj.

PRIORITETI

- Procjena vrijednosti imovine samačke starije populacije u Gradu Zagrebu
- Poticati socijalne inovacije u području skrbi za starije osobe
- Poticati razvoj stambenih zajednica kao najboljeg oblika stambenog zbrinjavanja beskućnika
- Poticati gradnju socijalnih i javno najamnih stanova kojima se omogućuje mlađoj populaciji sigurnije i jeftinije stanovanje od ponude na slobodnom tržištu

ODGOJ I OBRAZOVANJE

ULAGANJE U DALJNI RAZVOJ USLUGA POMOĆNIKA U NASTAVI

Inkluzivna edukacija je inovativan pristup i koji se sve više naglašava u obrazovnim politikama i zagovara u brojnim strategijama (primjerice, Strateški plan Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta za razdoblje 2013.-2015.; Strategija Vladinih programa za razdoblje 2012.-2014.). Koncept se odnosi na uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u redovno obrazovanje na način da se obrazovni proces i škola prilagode učenicima, a ne da se oni prilagode školi kao što je to bio zahtjev ranije dok je prevladavao oblik uključivanja zvan integracija. Pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici uvedeni su kao jedan od preduvjeta i važan korak za postizanje inkluzivne edukacije kako bi se povećala mogućnost djece s teškoćama u razvoju upisa u redovne škole i ujednačilo njihove mogućnosti obrazovanja s ostalom djecom.

Prema Nacrtu prijedlog pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima koji je prošao javnu raspravu, ali još nije donesen **pomoćnik u nastavi** je za to educirana osoba koja pruža neposrednu potporu učeniku s teškoćama u razvoju tijekom odgojno-obrazovnog procesa u zadacima koji zahtijevaju komunikacijsku, senzornu i motoričku aktivnost učenika, u kretanju, pri uzimanju hrane i pića, u obavljanju higijenskih potreba, u svakidašnjim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima, prema izrađenom programu

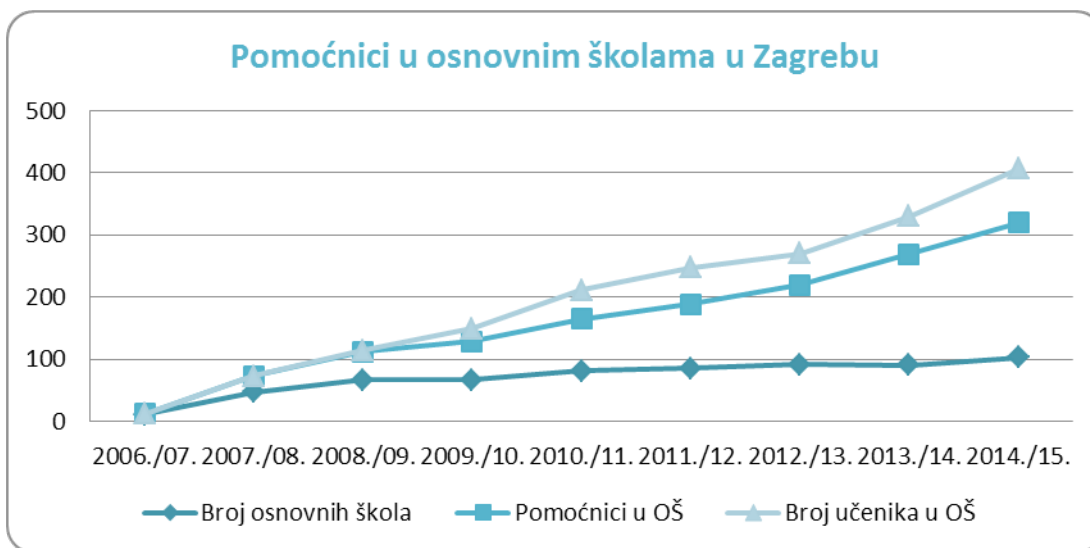
rada prema potrebama pojedinog učenika i uputama nastavnika i stručnih suradnika škole. **Stručni komunikacijski posrednik** defini- ra se kao osoba koja daje komunikacijsku podršku gluhim, nagluhim i gluhostlijepim učenicima, na način koji međusobno dogovore i koji učenik preferira.

Važno je važno poticati samostalnost učenika i ključno je da pomoćnici ne čine ono što učenici mogu samostalno učiniti, a zbog istog razloga, preporučljivo je ako je moguće i da se jedan pomoćnik angažira za dvoje ili više učenika.

Pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici u Zagrebu

Dok su prije 2007. pomoćnike u nastavi osiguravale pojedine udruge, od 2007. Grad Zagreb iz vlastitog proračuna sustavno financira pomoćnike u nastavi i stručne komunikacijske posrednike te se njihov broj kontinuirano povećava. Gradska skupština Grada Zagreba na prijedlog Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport svake godine donosi kriterije i uvjete uključivanja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u škole kroz Program javnih potreba u osnovnom odgoju i obrazovanju Grada Zagreba i Program javnih potreba u srednjem odgoju i obrazovanju Grada Zagreba.

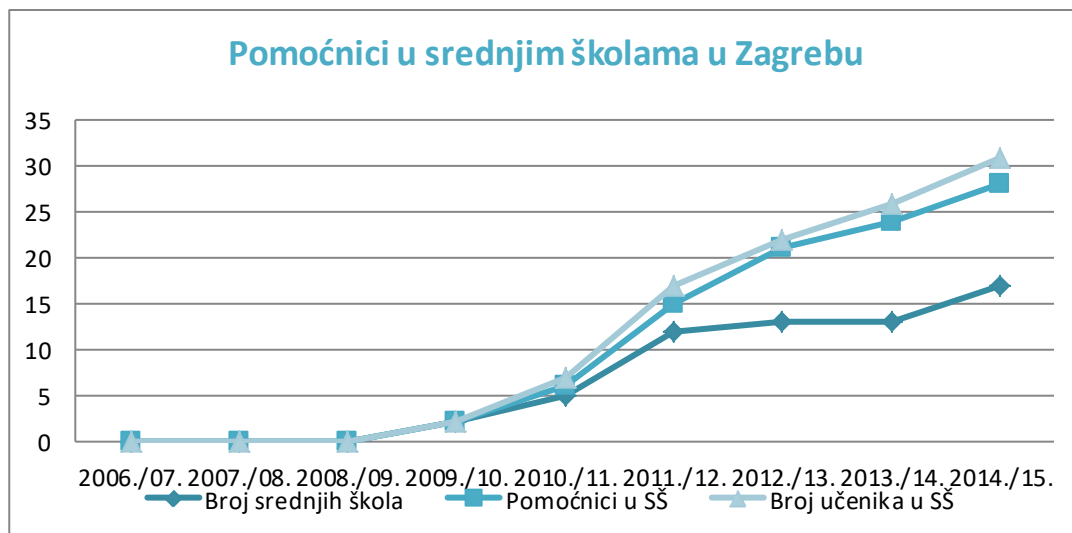
Slika 2. Pomoćnici u nastavi u osnovnim školama u Zagrebu

Iz slike 2. može se vidjeti da se od školske godine 2006./07., kada je bilo uključeno 12 pomoćnika za 12 učenika u 12 osnovnih škola, broj uključenih škola te broj pomoćnika i komunikacijskih posrednika kontinuirano povećavao te je u školskoj godini 2014./15. bilo angažirano 320 pomoćnika i posrednika za 406 učenika u 103 osnovne škole u Zagrebu. Pomoćnici i posrednici u srednjim školama (slika 3.) počeli su se angažirati 2009./10. kada ih je uključeno dvoje za 2

učenika u dvije srednje škole. Školske godine 2014./15. bilo je 28 pomoćnika i posrednika za 31 učenika u 17 srednjih škola. Iz slike se također može primijetiti da je u osnovnim školama češća situacija u kojoj se jedan pomoćnik brine za dva učenika odnosno na jednog pomoćnika dolazi 1,3 učenika, dok u srednjim školama taj omjer iznosi 1,1.

Slika 3. Pomoćnici u nastavi u srednjim školama u Zagrebu

Osim financiranja iz proračuna, Grad Zagreb je osmislio i provodi projekte financirane iz fondova Europske unije kojima također pokriva dio troškova za pomoćnike i komunikacijske posrednike. Prvi puta se prijavio 2014./15. školske godine s projektom „Pomoćnici kao potpora inkluzivnom obrazovanju“ što je bilo financirano iz Europskog socijalnog fonda. Za taj projekt Grad Zagreb je dobio 3.267.419,68 kuna bespovratnih sredstava te je kroz projekt bilo uključeno 76 pomoćnika za 96 učenika u 16 osnovnih škola.

Drugi se put prijavio u 2015./16. školskoj godini s projektom „Po-

moćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici kao potpora inkluzivnom obrazovanju“ za koji mu je odobren iznos od 5.410.997,30 kuna od čega bespovratna sredstva iznose 4.500.000,00 kuna. Kroz ovaj projekt bilo je uključeno ukupno 120 pomoćnika u nastavi i 7 stručnih komunikacijskih posrednika za 160 učenika s teškoćama u razvoju u 24 osnovne i 3 srednje škole.

Ukupan broj pomoćnika u nastavi / stručnih komunikacijskih posrednika po vrstama školama dan je u tablici 4.

Tablica 4. Pomoćnici u nastavi / stručni komunikacijski posrednici u 2015./16. godini.

Financiranje	Pomoćnici / posrednici		Ukupan broj pomoćnika	Učenici		Ukupan broj učenika
	Gradski proračun	Projekt EU		Gradski proračun	Projekti EU	
Škola:						
OŠ*	218	121	373	285	152	471
SŠ*	29	5		29	5	
Ukupno	247	126		314	157	

* Riječ je o 105 osnovnih škola u kojima sudjeluju pomoćnici i posrednici (24 u okviru projekta, 81 izvan projekta): 77 redovnih, 3 privatne i 1 posebna ustanova.

** Ukupno je uključeno 19 srednjih škola (3 u projektu i 15 izvan projekta): 11 redovnih, 3 privatne i posebna ustanova.

Evaluacija projekta uključivanja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u Zagrebu pokazala je da pomoćnici pozitivno utječu na uspjeh u školi i socijalno funkcioniranje djece s teškoćama u razvoju, kao i da ujedno i doprinosi senzibilizaciji ostalih učenika i povećavaju kvalitetu obrazovnog procesa u razredu. U okviru evaluacije anketni upitnik ispunjavali su i učitelji u čije su razre-

de bili uvedeni pomoćnici u nastavi te je prema rezultatima ankete oko 95% učitelja zadovoljno projektom i navodi da je zahvaljujući pomoćnicima njihov nastavni rad bio kvalitetniji i da su uspjeli odraditi sve planirane aktivnosti te da su imali više vremena da se kvalitetno posvete svim učenicima. Izrazili su potrebu za nastavkom financiranja i uključivanja pomoćnika u nastavi.

PRIORITETI

- Urediti stalne izvore financiranja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih pomoćnika, umjesto kroz projekte i javne natječaje, kako bi se učenicima i roditeljima smanjila neizvjesnost svake godine hoće li pomoćnici biti financirani i kada će početi.
- Osigurati adekvatne plaće za rad pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, kao za priznato zanimanje i posao s punim radnim vremenom, umjesto kao za studentski posao, kako je to danas uređeno.

ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST

RADNA INTEGRACIJA OSOBA S FAKTORIMA OTEŽANE ZAPOSRLJIVOSTI

Grad Zagreb u 2015. prvi put bilježi smanjenje stope registrirane nezaposlenosti od 2008. Točnije, u 2015. na području Grada Zagreba registrirano je 39 206 nezaposlenih osoba u odnosu na 2014. kada ih je prema evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo 41 134. Usporedimo li ovaj podatak s rezultatima na razini Republike Hrvatske, vidljivo je kako je **Grad Zagreb sa svojom stopom registrirane nezaposlenosti u povoljnijoj situaciji od drugih županija** te je sa stopom od 8,4% registrirane nezaposlenosti ispod prosjeka Republike Hrvatske. **No i dalje je prisutan negativan trend najvećeg udjela populacije od 25 do 29 godina (12,8%) u strukturi nezaposlenih osoba na području Grada Zagreba.** U dobnoj strukturi nezaposlenih slijede osobe starosti od 50 do 54 godine (11,2%), 20-24 godine (9,6%), stariji od 60 godina (7,1%) te najmanji udio u ukupnoj dobnoj strukturi otpada na osobe od 15 do 19 godina (3,7%). Što se tiče mjera aktivne politike zapošljavanja u Gradu Zagrebu, daleko ispred ostalih mjera i u 2015. **izdvaja se mjera stručnog osposobljavanja za rad** u koju je u 2015. bilo uključeno **5669 (63,2%)** osoba. Brojem novouključenih korisnika tu mjeru prate **potpore za zapošljavanje sa 1545 (17,2%)** uključenih osoba u 2015., dok je nakon njih najzastupljenija mjera potpora za samozapošljavanje koja je u 2015. **obuhvatila 620 osoba. Mjeru javnih radova** u 2015. koristilo je 459 osoba s područja Grada Zagreba, dok je u mjeru **obrazovanja nezaposlenih** bilo uključeno **326 osoba. Potpore za usavršavanje (295) i potpore za očuvanje radnih mjesta (26)** uključivale su najmanje korisnika u 2015. Primjetno je **znatno povećanje korisnika u svim mjerama u Gradu Zagrebu u 2015.** u odnosu na prethodnu godinu. U 2014. ukupno je bilo 6527 osoba uključenih u aktivne mjere politike zapošljavanja u Gradu Zagrebu, dok je uključenih u 2015. bilo 8976, što predstavlja povećanje od **2449 novouključenih osoba (27,29%).**

Promatrano po gradskim četvrtima, najveći postotak nezaposlenih osoba u 2015. bilježe četvrti: Peščenica - Žitnjak, Sesvete, Gornja Dubrava i Novi Zagreb - zapad, dok je najmanja stopa nezaposlenosti zabilježena u četvrtima Brezovica, Podsljeme, Gornji Grad - Medveščak i Podused - Vrapče. **Prema vrsti radnog odnosa, u poslovnim subjektima Grada Zagreba** u 2015. bilo je 85,6% osoba zaposlenih ugovorom na neodređeno vrijeme, 13,8% zaposlenih ugovorom na određeno te 0,6% pripravnika. U strukturi **nezaposlenih osoba prema obrazovanju prednjače osobe s četverogodišnjim srednjoškolskim obrazovanjem i gimnazijom (32,3%)** nakon čega ih slijede osobe sa završenom trogodišnjom srednjom školom i školama za KV ili VKV radnike (24,6%). Prema posljednjim dostupnim podacima iz 2014., **zaposlenih prema području djelatnosti u Gradu Zagrebu najviše je u:** trgovini na veliko i malo; popravcima motornih vozila i motocikala te predmeta za osobnu upotrebu i kućanstvo (17,7%), prerađivačkoj industriji (10,7%), javnoj upravi i obrani; obaveznom socijalnom osiguranju (10,5%) te obrazovanju (8,8%).

Kod nezaposlenih osoba **poseban naglasak treba staviti na oso-**

be s faktorima otežane zaposrljivosti. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje - Regionalnog ureda u Zagrebu, **strukturu osoba s faktorima otežane zaposrljivosti** većinom čine: **osobe s višestrukim smetnjama (54,5%), ostalim zdravstvenim razlozima (14,8%), socijalnim (obiteljskim) prilikama (11,6%) te kroničnim bolestima (8,7%).** U spolnoj strukturi teže zaposrljivih osoba udjelom prevladavaju žene s 53,9%, dok je udio muškaraca 45,3%.

U kontekstu teže zaposrljivih skupina, tijekom 2015. među evidentiranim nezaposlenim osobama krajem prosinca 2015. nalazilo se **2098 osoba s invaliditetom** (937 žena i 1 161 muškarac), što je za **2,4% više u odnosu na isti mjesec prošle godine.** Prema podacima Regionalnog ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Zagrebu, od ukupnog broja evidentiranih nezaposlenih osoba s invaliditetom krajem prosinca 2015. bilo je 44,7% žena i 55,3% muškaraca. Od broja evidentiranih nezaposlenih osoba s invaliditetom u 2015. čak **33,9% je bez radnog iskustva** dok ih je 62,2% evidentiranih sa završenom srednjom školom za zanimanja do 3 godine (po posebnom programu osposobljeni za zanimanja na razini NSS). Od evidentiranih osoba s invaliditetom 34,5% čine osobe starosti do 30 godina, a 20,3% osobe u dobi od 50 i više godina. **Postotak osoba s invaliditetom koje čekaju na zaposlenje duže od 1 godine iznosi čak 70,1%.** Također, Regionalni ured Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Zagrebu u 2015. u evidenciji nezaposlenih bilježi povećanje prijavljenih osoba s invaliditetom. U 2015. **prijavile su se 953 osobe s invaliditetom što predstavlja povećanje od 12% u odnosu na 2014.** Iz evidencije nezaposlenih osoba u 2015. ukupno su se zaposlile 744 osobe s invaliditetom (707 osoba na temelju radnog odnosa i 37 osoba na temelju drugih poslovnih aktivnosti), što je za 30,5% više nego u 2014. U odnosu na druge županije, **Grad Zagreb prednjači u broju zaposlenih osoba s invaliditetom** (541 ili 20,70 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom na razini Republike Hrvatske). Od ukupnog broja zaposlenih osoba u Gradu Zagrebu svega 1,8% čine osobe s invaliditetom u 2015.

Hrvatski branitelji su također skupina koja se svrstava u kategoriju osoba s faktorima otežane zaposrljivosti. Prema evidenciji Regionalnog ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Zagrebu, tijekom 2015. **mjesečno je u prosjeku zabilježeno 5539 nezaposlenih hrvatskih branitelja,** što je 7,8% manje nego u 2014. Nadalje, statistika Regionalnog ureda Zagreb navodi kako je u odlascima iz evidencije nezaposlenih, u razdoblju od siječnja do prosinca 2015. zabilježeno **2237 hrvatskih branitelja koji su se zaposlili** (2082 na temelju radnog odnosa i 155 na temelju drugih poslovnih aktivnosti). Promatrana struktura zaposlenih na temelju radnog odnosa ukazuje na **visok postotak hrvatskih branitelja koji se zapošljavaju na određeno vrijeme (87,9%)** te sa srednjom školom za zanimanja do 3 godine i školom za KV i VKV radnike (41,6%). U svrhu približavanja teže zaposrljivih skupina tržištu rada, **Grad Zagreb provodi javne radne aktivnosti za nezaposlene hrvatske branitelje i druge**

nezaposlene građane Grada Zagreba. Kroz spomenuti program ciljane skupine se uključuju u društveno korisne ekološke aktivnosti u trajanju od 40 sati u Parku Maksimir, a kao benefit svojeg rada mogu odabrati besplatno obrazovanje i usavršavanje u različitim obrazovnim programima ili medicinsku rehabilitaciju u specijaliziranoj ustanovi/lječilištu. U 2015. godini održano je osam ciklusa ekoloških aktivnosti koje su se sastojale od održavanja šumskog reda i uređenja okoliša parka Maksimir te je prepoznat pozitivan učinak ovih mjera na jačanje samopoštovanja nezaposlenih hrvatskih branitelja i ostalih nezaposlenih građana. Također, Grad Zagreb je u 2015. nastavio u suradnji s Razvojnoum agencijom Zagreb i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje provedbu projekta **“Razvojem poduzetničkih vještina do pokretanja samostalnog poduzeća”** za 100 nezaposlenih hrvatskih branitelja. Cilj ovog projekta bio je osposobiti nezaposlene hrvatske branitelje za pokretanje i upravljanje vlastitim poduzećima s fokusom na stjecanje poduzetničkih vještina i praktičnih znanja kroz edukaciju. U sklopu projekta održana su 232 sata individualnog savjetovanja, izrađeno je 14 poslovnih planova i dodijeljeno je 10 potpora za samozapošljavanje u ukupnom iznosu od 250.000,00 kuna, obzirom da je 10 nezaposlenih hrvatskih branitelja otvorilo svoje poduzeće ili obrt. Provedba ovog trogodišnjeg programa završena je u prosincu 2015.

Hrvatski zavod za zapošljavanje ne vodi evidenciju osoba po nacionalnosti te je teško doći do podataka o kretanju zaposlenosti i nezaposlenosti pripadnika **romske nacionalne manjine**, koji također spadaju u skupinu teže zapošljivih osoba. Ipak, prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2015. bilo je **72 novouključених pripadnika romske nacionalne manjine u programe i mjere aktivne politike zapošljavanja pri Regionalnom uredu u Zagrebu**. Problemu zapošljavanja Roma treba pristupiti multidisciplinarno obzirom na višestrukost problema zapošljavanja pripadnika ove nacionalne manjine. Na stranicama Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske kao osnovne prepreke zapošljavanju Roma na otvorenom tržištu rada navode se: niska razina obrazovanja i neprihvatanje dokvalifikacije i dodatnog osposobljavanja Roma; predrasude poslodavaca, ali i kriva percepcija Roma da su diskriminirana manjina te da je svejedno što čine, ali da posao ne mogu dobiti kao i marginaliziranost romske populacije i život u siromaštvu.

Navedene su samo neke od najistaknutijih kategorija osoba s faktorima otežane zapošljivosti. Popis osoba koje spadaju u ovu kategoriju mnogo je širi. Evidencije i statistika ne prate karakteristike po kojima bi se dao iščitati primjerice broj **ovisnika ili beskućnika** među evidentiranim nezaposlenim osobama, što su recimo skupine koje prate brojni faktori otežane zapošljivosti. Radi se o posebno ranjivim kategorijama koje su obično **dugotrajno izložene višestrukim problemima i poteškoćama** različite prirode, što uvelike utječe na narušavanje njihovog radnog potencijala. Svakodnevno suočavanje s različitim poteškoćama teško je evidentirati u statistici koja prati nezaposlenost jer se radi o poteškoćama vrlo osobne prirode i osobe vrlo često nisu sklone takve podatke iznositi javno.

Karakteristike koje prate gotovo sve skupine teže zapošljivih skupina uglavnom ukazuju na činjenicu da se radi o osobama koje su **dugotrajno nezaposlene te s niskim ili zastarjelim vještinama i kompetencijama** koje vrlo rijetko odgovaraju potrebama tržišta rada. Iz tog razloga, u posljednje vrijeme u središte pažnje na europskoj

razini sve više dolaze **inicijative zapošljavanja koje se temelje na fleksibilnijem pristupu**, manje fokusirane na izravne rezultate tržišta rada, a više na rezultate koji se odnose na poboljšanje kvalitete života pojedinca. Ove inicijative fokusirane su na zaposlenost i posao prvenstveno kao alat koji pomaže osobi da **vratiti samopouzdanje, stekne poznanstva i veze te osvijesti vlastite vještine i kompetencije**. Radi se o modelu radne integracije kroz model **socijalnih poduzeća (WISE- Work Integration Social Enterprises)** za radnike u nepovoljnom položaju. Koncept socijalnih poduzeća nudi upravo priliku za **zapošljavanje radnika u nepovoljnom položaju**, dakle radnika kod kojih su prisutni faktori otežane zapošljivosti. Obično se radi o osobama s višestrukim poteškoćama i potrebama kojima je potrebna kontinuirana podrška, obično i nekoliko godina, na što **modeli klasičnog zasnivanja radnog odnosa ne mogu odgovoriti**. Zbog spomenutih obilježja ovakvog modela radne integracije, socijalno poduzetništvo služi kao **alternativa za pojedince s višestrukim poteškoćama**. Modeli radne integracije kroz socijalna poduzeća imaju za cilj poboljšati osobne vještine i kompetencije i biti podrška ljudima u ponovnom povezivanju s tržištem rada i poslovnog života općenito. Oni uključuju **različite forme praktičnih obuka, edukacija i podrške**, kao što su primjerice treninzi životnih vještina, radno-okupacijske terapije, volontiranje, zapošljavanje uz podršku i slično (Employability Starter Kit, FEANTSA, 2010.).

Važnost ovakvog modela socijalnih poduzeća u procesu integracije ranjivih skupina prepoznale su neke europske zemlje koje pomažu socijalna poduzeća kroz subvencije. **Državne subvencije su jako važne, posebno za početnu fazu rada zaposlene osobe, kada obično kompenziraju manjak produktivnosti radnika s višestrukim poteškoćama**. Nažalost, praksa subvencioniranja socijalnih poduzeća na razini Europske unije nije u potpunosti zaživjela te se tek nekolicina europskih zemalja može pohvaliti primjerom dobre prakse ovakvog oblika podupiranja socijalnih poduzeća. Francuska primjerice kroz državne subvencije pomaže socijalna poduzeća koja zapošljavaju beskućnike. U socijalnom poduzeću “Jardin de Cogne” u Francuskoj, beskućnici uzgajaju voće i povrće te ih prodaju kupcima koji se zabilježe na listu primanja košarica sezonskog voća i povrća svaki tjedan. Za zapošljavanje ovih pojedinaca, država nadoknađuje organizaciji iznos gotovo jednak ukupnoj plaći koju radnik prima u prvoj godini.

Ono što valja osvještavati kod donositelja odluka koji bi mogli poduprijeti socijalna poduzeća, bilo na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini, je činjenica da ovakva poduzeća nude priliku **osobama koje su duže vrijeme bile odsutne s tržišta rada da se polako nanovo prilagode zahtjevima tržišta**, zbog čega socijalna poduzeća i jesu dobar model za zapošljavanje svih kategorija osoba s faktorima teže zapošljivosti.

U mnogim zemljama Europske unije socijalna ekonomija, točnije socijalna poduzeća imaju važnu ulogu u zapošljavanju radnika u nepovoljnom položaju. U kontekstu restrukturiranja tržišta rada u Europskoj uniji, socijalna poduzeća bi mogla postati još važniji faktor radne integracije osoba u nepovoljnom položaju. U budućnosti će rasti potražnja za alternativnim mogućnostima zapošljavanja manje kvalificiranih radnika te za rješenjima na odgovore problema dugoročne nezaposlenosti. Narav i aktivnosti mnogih socijalnih poduzeća nudi odgovore na ove izazove.

Primjer dobre prakse radne integracije teže zapošljivih skupina Handwerk/Kunst/Entwicklung, Beč – Obrt/Umjetnost /Razvoj

Projekt kojeg provodi Caritas u Beču za nezaposlene žene i muškarce u dobi od 19 do 35 godina, koji su bez radnog iskustva ili s malim radnim iskustvom, imaju različite socijalne probleme te ih je moguće zaposliti i obučavati do 12 sati tjedno, kako su oni procijenili. Ovaj program zapošljava osobe koje nemaju potrebne vještine za uključivanje na tržište rada i koje bi bez sudjelovanja u ovom programu bile potpuno bez mogućnosti pronalaska posla. Osobe koje su zaposlene kroz ovaj program, pod nadzorom kvalificiranih radnika izrađuju torbe, košare i slične predmete koji se potom prodaju u Caritasovoj trgovini u Beču.

ZAKLJUČAK:

Grad Zagreb u 2015. prvi put bilježi smanjenje stope registrirane nezaposlenosti od 2008. Vidljivo je kako je Grad Zagreb sa svojom stopom registrirane nezaposlenosti u povoljnijoj situaciji od drugih županija, te je sa stopom od 8,4% registrirane nezaposlenosti ispod prosjeka Republike Hrvatske. Kod nezaposlenih osoba poseban naglasak treba staviti na osobe s faktorima otežane zapošljivosti. Radi se o skupini kojoj je obično potrebna kontinuirana podrška koju klasični modeli zapošljavanja ne mogu pružiti. Iz tog razloga, u posljednje vrijeme u fokus pažnje na europskoj razini sve više dolaze inicijative zapošljavanja koje se temelje na fleksibilnijem pristupu, manje fokusirane na izravne rezultate tržišta rada, a više na rezultate koji se odnose na poboljšanje kvalitete života pojedinca. Ove inicijative fokusirane su na zaposlenost i posao prvenstveno kao alat koji pomaže osobi da vrati samopouzdanje, stekne poznanstva i veze te osvijesti vlastite vještine i kompetencije. Radi se o modelu radne integracije kroz model socijalnih poduzeća (WISE- Work Integration Social Enterprises) za radnike u nepovoljnom položaju.

EKONOMSKI POKAZATELJI

IZAZOVI RAZVOJA SREBRNE EKONOMIJE

Starenje je univerzalni fenomen 20. i 21. stoljeća. Neupitni demografski trendovi pokazuju produljenje životnog vijeka i povećanje udjela starijeg stanovništva u općoj populaciji. Iako se starije stanovništvo može vidjeti kao znak socio-ekonomskog napretka ono postavlja i određene izazove, ali i prilike.

Srebrna ekonomija (eng. silver economy) se vidi kao prilika za kvalitetu života, ekonomski rast i konkurentnost u Europi (Silver Economy in Europe, 2005.) Europska komisija (2015.) je definirala kao gospodarske prilike/mogućnosti koje izrastaju iz javne ili osobne potrošnje povezane sa starenjem stanovništva i specifičnim potrebama populacije starije od 50 godina⁴. Ona široko može biti definirana kao industrija/sektor s naglaskom na proizvodnju/pružanje proizvoda/usluga orijentiranih starijoj populaciji (OECD, 2014.). Merrull Lynch procjenjuje globalnu srebrnu ekonomiju u 2015. na 7 trilijuna dolara i ona sama bi predstavljala 3 najveću ekonomiju na svijetu (Europska Komisija, 2015.)⁵. Isti izvor navodi da javna potrošnja u Europskoj uniji na pojave povezane sa starenjem 2015. iznosi 25% BDP-a, što je 50% državne potrošnje te se očekuje daljnji rast.

Europska komisija je prepoznala **važnost aktivnog starenja i srebrne ekonomije** koja je artikulirana 2006. u komunikaciji, The demographic future of Europe - from challenge to opportunity ili rezoluciji iz 2008. o „European Parliament resolution on the demographic future of Europe, kao i 2012. proglasivši je godinom aktivnog starenja i solidarnosti među generacijama⁶. Ustanovljena je i Silver Economy Network of European Regions (SEN@ER), koja je između ostalog potakla konferencije koje ovu temu stavljaju u fokus. Iako je dio Europske prakse, aktivno starenje i inovacije u tom području nisu adekvatno uvrštene u hrvatsku strategiju pametne specijalizacije.

Sa strane zapošljavanja većina zemalja već poduzima mjere povećanja dobi umirovljenja. No potrebno je više ulaganja u prevenciju zastarijevanja vještina u starijoj dobi, što zahtijeva više ulaganja u cjeloživotno učenje. S druge strane, na razini potrošnje učinci srebrne ekonomije bi trebali dovesti do inovacija u pružanju određenih srebrnih roba i usluga, prije svega u području zdravstvenih i socijalnih usluga i povećanju kvalitete života (Ruzik-Sierdzińska i sur., 2015.). **Sve više se osvještava da su umirovljenici i stariji poseban segment kojem se treba prilagoditi i da će tržište proizvoda nami-**

jenjenih starijim osobama sve više rasti. To se očituje u mnogim područjima poput zdravlja i prehrane, slobodnog vremena i dobrobiti, financija i prijevoza, stanovanja, obrazovanja i zapošljavanja.⁷ Europski parlament ističe (2015.) kao neka od područja srebrne ekonomije održavanje i poboljšanje mogućnosti zapošljavanja za starije radnike, izgrađeniji okoliš i promet, povećanje zdravih godina života, te briga iz udaljenih mjesta (eng. remote) i nadzor zdravlja.

Srebrna se ekonomija vidi kao prilika za poticanje razvoja u Europi. **Kao potencijale naglašava se da je starije stanovništvo u Europi imućnije nego mlade, ima veću razinu štednje te bi se trebalo poticati njihovo trošenje koje bi dovelo do jačanja investicija i stvaranja poslova.** Kao potencijale sa strane ponude navode se razvijenost turizma, dobar zdravstveni sustav i kulturno naslijeđe (McKinsey Global Institute, 2015.), što dijelom možemo staviti u i kontekst onoga što Hrvatska⁸ može ponuditi. Nažalost, koncept srebrne ekonomije i njezini potencijali u Hrvatskoj još uvijek nisu osvijesteni.

Grad Zagreb je neosporno najjači gospodarski centar u Hrvatskoj što se pokazuje i time da je udio grada Zagreba u BDP-u Hrvatske oko 1/3 već duži niz godina. **Pri tome je i BDP po stanovniku grada značajno veći od državnog prosjeka.** Ovime se pokazuje i ekonomska snaga grada koja može biti i poticaj za razvoj industrija ali i potrošnje povezanih sa srebrnom ekonomijom.

Gledamo li strukturu proračuna Grada Zagreba vidimo da je za naknade građanima i kućanstvima, u 2014. je izdvojeno 478.052 mil. kuna (ukupni rashodi proračuna 6.636.081 kuna) dok je u 2015. izdvojeno 474.030 mil. kuna (ukupni rashodi proračuna 6.085.616 kuna). Udio tih naknada u ukupnih rashodima blago raste posljednjih nekoliko godina. Jedan dio tih naknada je tradicionalno usmjeren starijem stanovništvu i kućanstvima, komplementirajući im kućni budžet i pomažući im da se izdignu izvan siromaštva. Izvještaj (Šućur i sur., 2016.) pokazuje da se socijalne naknade u gradu Zagrebu u 2013. usmjerene umirovljenicima i starijim osobama daju po 40% u novcu i uslugama dok 20% kao subvencije. No i dalje starije osobe u Hrvatskoj su skupine u najvećem riziku od siromaštva što uvelike sugerira da je tek jedan dio starijih osoba potencijal za razvoj srebrne

⁴ Pri tome rade podjelu stanovništva koje stari u tri skupine od kojih svaka ima svoj specifični obrazac potreba - aktivne, osjetljive i zavisne seniore (European Commission, 2015-Growing the European Silver Economy).

⁵ S procjenom da će potrošačka moć starijih osoba do 2020. biti veća od 15 trilijuna dolara na globalnoj razini.

⁶ Popračenu Deklaracijom o osiguravanju društva primjerenoga osobama svih životnih dobi te promicanju kvalitete života i aktivnoga starenja.

⁷ No struktura potrošnje se moguće razlikuje u zemljama s visokom i niskom razinom prihoda unutar Europske unije (Domonkos i sur., 2013).

⁸ S druge strane neke zemlje su već, poput Slovačke (Radvanský i Páleník, 2009) prepoznale izvozni potencijal dobara i usluga srebrne ekonomije.

ekonomije dok se za drugi, veći kontingent, postavlja pitanje kako unutar mogućeg rasta srebrne ekonomije osigurati priuštive i adekvatne robe i usluge.

Prosječna mjesečna plaća u Gradu Zagrebu je 2015. iznosila 6705 kn dok je 2014. iznosila 6465 kn. Najviše plaće isplaćuju se u djelatnosti financijsko posredovanje/djelatnosti osiguranja (9112 kn), a najniže u području administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (3694 kn). Upravo područja u kojima postoji potencijala za razvoj srebrne ekonomije, ponajviše u uslužnim djelatnostima, imaju manju prosječnu plaću. **Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi koje su također jedan od nositelja srebrne ekonomije ima isto tako nešto manju plaću od prosječne za Grad Zagreb (no veću nego prosječna plaća na razini Hrvatske).** To su tradicionalno područja koja imaju veliki radnu intenzivnost i manje prosječne plaće. Razvoj srebrne ekonomije u tim područjima bi dao dodatan prilog zapošljavanju ali i mogućem rastu plaća uslijed povećanih prihoda. Osim toga moguće je očekivati povećan broj novoosnovanih ustanova za brigu za starije te udruga i socijalnih poduzeća koja pružaju dobra i usluge tim osobama. Mogući **primjer začetaka srebrne ekonomije je Projekt gerontološki centri Grada Zagreba** koji omogućava besplatno korištenje niza socijalnih usluga, što znači veću uključenost i poboljšanje sadržaja života osobama starije životne dobi.

Sagledavajući potrošnju kućanstava (Državni zavod za statistiku, 2016.) u Gradu Zagrebu, dominiraju hrana i bezalkoholna pića s udjelom od gotovo 30% dok su i stanovanje i potrošnja energenata drugi s gotovo za pola manjim udjelom. Iako se u području stanovanja razvija srebrna ekonomija druga područja poput zdravstva, rekreacije kulture i obrazovanja po svom malom udjelu u ukupnoj potrošnji pokazuju mogućnosti razvoja ponude za starije osobe.

Što se tiče potencijalnog razvoja srebrne ekonomije osim demografskih podataka koji se za sada računaju, ali nisu dovoljno specifični za različite dobne skupine starijih građana, Grad Zagreb bi trebao početi pratiti i podatke koji bi bili važni za praćenje i razvoj srebrne ekonomije. Primjerice, udio potrošnje na starije osobe u proračunu Grada, udio njihove potrošnje u gradskom BDP-u, broj i strukturu plaća i područja zaposlenih starijih od 65 godina, potrošački kapacitet osoba starijih od 65 godina, troškove skrbi za starije osobe, cijene i opseg usluga koje se nude starijim osobama. Adekvatnije praćenje podataka povezanih srebrnom ekonomijom posebice vezanih za tržište rada, dohodak, životne uvjete, zdravlje, obrazovanje i korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija preporučuje i Europska komisija (2015.).

ZAKLJUČAK:

- Grad Zagreb je gospodarski najsnažniji grad u Republici Hrvatskoj. Zajedno s demografskim trendovima i starenjem stanovništva, stoga bi se trebali prepoznati potencijali razvoja srebrne ekonomije u vidu dobara, primjerice u potentnoj industriji informacijsko komunikacijskih tehnologija ili pak socijalnih i zdravstvenih usluga za starije osobe.
- Adekvatnije praćenje podataka povezanih srebrnom ekonomijom posebice vezanih za tržište rada, dohodak, životne uvjete, zdravlje, obrazovanje i korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija se čine nužnim kako bi se omogućio razvoj potencijala ovog područja.
- Osim za gospodarski sektor, srebrna ekonomija pruža mogućnosti razvoja inicijativa u trećem sektoru, posebice socio-poduzetničkih usmjerenih na kvalitetu života, pružanje socijalnih usluga ali i zapošljavanje starijih osoba, u čemu bi Grad trebao ponuditi svoje partnerstvo i podršku u razvoju inovativnih projekata privatnog sektora i civilnog društva za te namjene.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

IZAZOVI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE STARIJIH OSOBA

Prema podacima za 2015. **vođeci uzrok smrtnosti** su kao i prethodne godine, bolesti cirkulacijskog sustava (45,5% umrlih) te bolesti novotvorina (30,4%). Stopa smrtnosti od bolesti cirkulacijskog sustava za Zagreb iznosi 476.8, što je niže u usporedbi sa prosječnom stopom za Hrvatsku (611.2). Također, stopa smrtnosti od bolesti novotvorina (318.2) nešto je niža od prosjeka za Hrvatsku (340). Općenito, grad Zagreb bilježi nešto povoljnije pokazatelje stopa smrtnosti prema najčešćim uzrocima smrti, u usporedbi s prosjekom Hrvatske.

Udio **osoba s invaliditetom** u gradu Zagrebu za 2015. iznosi 11,4%, što je tek nešto niže od prosječne stope za Hrvatsku te svrstava Zagreb među županije s većim udjelom osoba s invaliditetom u stanovništvu.

Gradski ured za branitelje, osigurava **pravo na medicinsku rehabilitaciju za hrvatske ratne vojnike invalide Domovinskog rata i članova obitelji smrtno stradalih, zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata.** U 2015. Gradski ured za branitelje uputio je ukupno 218 korisnika ovog prava na bolničko liječenje me-

dicinskom rehabilitacijom. Pored toga, uputio je 39 hrvatskih ratnih vojnih invalida Domovinskog rata na ambulantne fizikalne terapije. Osigurani su i sistematski pregledi za hrvatske branitelje i članove obitelji smrtno stradalih, zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata te je u razdoblju od 1. srpnja do 31. prosinca 2015. osigurano ovo pravo za 103 korisnika.

Gradski ured za branitelje provodi i „**Program integralnog pristupa poboljšanju zdravlja i prevencije samoubojstava hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji**“ radi unaprjeđenja fizičkog i psihičkog zdravlja, jačanja samopouzdanja i prevencije suicida. U okviru programa, održano je 18 radionica na kojima je sudjelovalo 157 hrvatskih branitelja i članova obitelji.

U 2015. KBC Zagreb raspolagao je sa 177 **bolničkih postelja za produženo, dugotrajno i kronično liječenje te palijativnu skrb**, što stavlja KBC Zagreb na drugo mjesto po broju postelja u mreži bolničke djelatnosti. Analiza hospitalizacija osoba **starih 65 i više godina** u gradu Zagrebu pokazuje blagi trend rasta u 2015. (33,7%

od ukupnog broja hospitalizacija), u usporedbi s 2010. (30,14% od ukupnog broja hospitalizacija). I u apsolutnom broju na djelu je trend rasta ukupnog broja gerijatrijskih bolesnika u gradu Zagrebu: 2015. bilo je 208 025, dok je 2010. bilo 182 847 osoba (Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba, 2016.). Grad Zagreb prednjači po **broju kreveta u jedinicama za pojačanu njegu domova za starije osobe i domova za psihički bolesne odrasle osobe**; broj kreveta (stanje na 31.12.2015.) iznosio je 2205, što čini 23,2% ukupnih kapaciteta u Hrvatskoj (ukupno 9468 kreveta) (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016.).

U cilju primjene sveobuhvatne zaštite zdravlja starijih osoba, osobito značenje ima utvrđivanje, praćenje, proučavanje te evaluacija zdravstvenih potreba i funkcionalne sposobnosti starije populacije.

Usporedba gerontološkojavnnozdravstvenih pokazatelja u 2011. s onima iz 2001. upućuju na porast od 138,41% funkcionalno

onesposobljenih starijih osoba u odnosu na pokretljivost (Hrvatska, 2001.,148.170/2011.,353.247). U Gradu Zagrebu također je 2011. evidentan značajan porast od 102,94% starijih osoba (65+) s invaliditetom (N= 54.019) u odnosu na 2001. (N=26.618). Bolest je s udjelom od 72,05% vodeća u gerontološkojavnnozdravstvenoj analizi uzroka funkcionalne onesposobljenosti starijih osoba (Hrvatska, 2011.). Od ukupnog broja BO dana (2.052.451), 2015., u Gradu Zagrebu, 33,19% odnosi se na udio starijih osoba (Nastavni zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar, 2016.)

Iskustvo djelovanja psihološkog savjetovišta Povjereništva Sindikata umirovljenika Hrvatske Zagreb upućuje na **porast zlostavljanja osoba starije životne dobi** od strane članova obitelji.

Jedan od najvećih socijalnih i zdravstvenih problema starijih osoba jest demencija, što stavlja povećane zahtjeve na pružatelje skrbi unutar obitelji, kao i na razvoj institucionalne i izvaninstitucijske skrbi.

Inovacijski gerontološki program

Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba

Kao primjer inovacijskog gerontološkog programa ističe se GEROS/CEZIH – podsustav za praćenje i evaluaciju zdravstvenih potreba i funkcionalnih sposobnosti gerontoloških osiguranika i gerijatrijskih bolesnika, po svim razinama pružene zdravstvene i socijalne skrbi za starije. Ovaj sustav povezan je s nacionalnim Centralnim zdravstvenim informacijskim sustavom (CEZIH). Projekt je pokrenut od Referentnog centra Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba, u koordinaciji s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje. Cilj projekta je informatizirati svu pruženu zdravstvenu i socijalnu skrb gerontološkim osiguranicima i gerijatrijskim bolesnicima, bez obzira na vlasništvo institucije u kojoj su zbrinuti.

GEROS sustav usmjereno djeluje na domene:

- analize i evaluacije podataka dobivenih iz procesa pružanja zdravstvene i socijalne skrbi za starije osobe
- racionalizacije u procesu pružanja zdravstvene i socijalne skrbi za starije osobe
- unaprjeđenja kvalitete zaštite zdravlja za gerontološke osiguranike i gerijatrijske bolesnike

Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba u suradnji s Pučkim otvorenim učilištem izradio program novog zanimanja, **program za gerontonegovateljicu** u trajanju od godine dana.

PRIORITETI

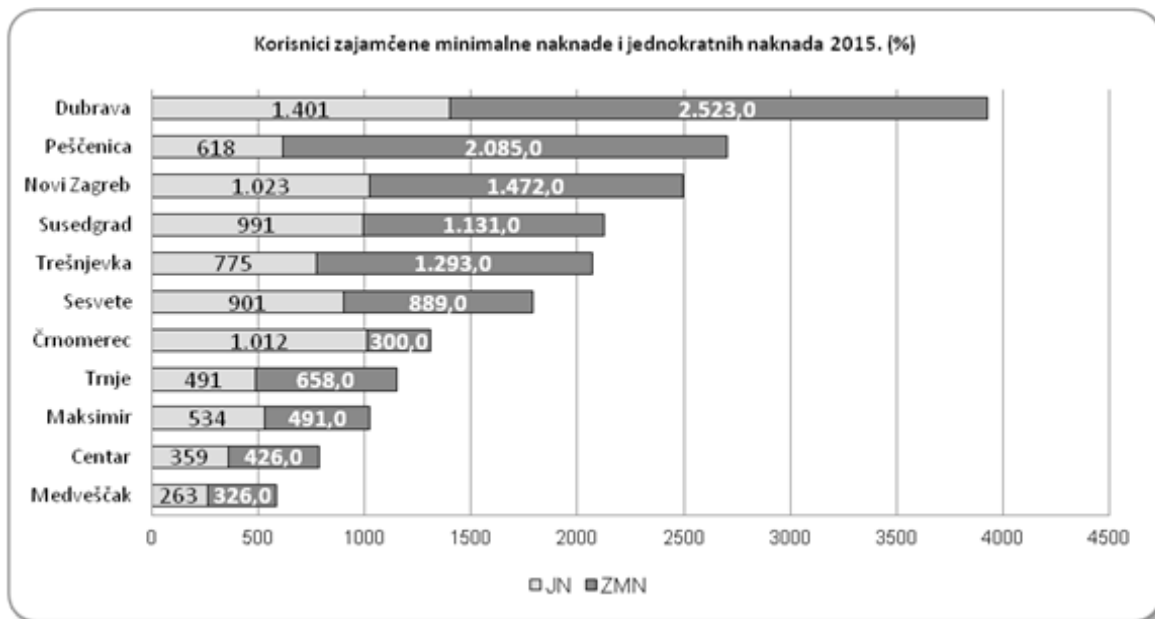
- Žurna implementacija primjene informacijskog sustava unutar gerontologije i gerijatrije GeroSa/CEZIH-a koji je prioritetna podrška prikupljanju, pretraživanju i upravljanju gerontološko-javnnozdravstvenim podacima i informacijama za unaprjeđenje zaštite zdravlja starijih te sustava koji omogućuje interaktivno digitalno upravljanje znanjem unutar gerontologije sa ciljem racionalizacije rastuće gerijatrijske zdravstvene potrošnje, a sinergijski prati ishode liječenja u institucijskoj i izvaninstitucijskoj skrbi za starije.

SOCIJALNA ZAŠTITA

JAČANJE IZVANINSTITUCIJSKIH OBLIKA SKRBI

Podaci za 2015. u odnosu na 2014. pokazuju da se na području Grada Zagreba povećalo korištenje gotovo svih prava iz sustava socijalne skrbi, osim doplatka za pomoć i njegu, smještaja u obiteljski dom (djeca i odrasli) te smještaja u dom socijalne skrbi (djeca i odrasli). Najizrazitije se povećalo korištenje prava na zajamčenu minimalnu naknadu (za 15,6%) te pravo na jednokratnu naknadu (za 9,5%). U 2015. dodijeljeno je ukupno 6744 zajamčenih minimalnih naknada s obuhvatom od 11 594 korisnika i ukupno 14 969 jednokratnih pomoći za 8 368 korisnika.

Slika 4. Obuhvaćenost stanovništva zajamčenom minimalnom naknadom i jednokratnom naknadom u 2015. godini

Izvor: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2016.). Izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka i obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u 2015. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku: www.mdomsp.hr

Gledamo li broj korisnika novčanih pomoći Centra za socijalnu skrb Zagreb, Podružnice Dubrava i Peščenica imaju znatno veći udio korisnika zajamčene minimalne naknade u odnosu na preostale urede. Nadalje, Podružnice Dubrava, Peščenica i Novi Zagreb spadaju u tri ureda na čijem području najveći udio stanovnika ostvaruje pravo na zajamčenu minimalnu naknadu i jednokratnu naknadu. Razlozi značajnih razlika u udjelu korisnika zajamčene minimalne naknade mogu se samo pretpostaviti. Ukazuje se potreba za istraživanjem karakteristika stanovništva u pojedinim dijelovima Grada Zagreba, koje mogu utjecati na ostvarivanje zajamčene minimalne naknade, odnosno uzroke i rasprostranjenost siromaštva u pojedinim sredinama. Također, bilo bi korisno analizirati rad pojedinih ureda Centra za socijalnu skrb Zagreb te usporediti ujednačenost kriterija u postupanju, odnosno druge indikatore koji mogu utjecati na odobranje pomoći.

Prema radnom statusu korisnika prava na zajamčenu minimalnu naknadu u 2015. godini, radi se o nezaposlenim radno sposobnim osobama te drugim ovisnim osobama, prije svega

djeci i mladeži do završetka redovitog školovanja (nezaposleni – radno sposobni – 57,7%, učenici – 16,6%, nesposobni za rad (ocjena PVT) – 14,1% i djeca – 10,3%).

Grad Zagreb svojim građanima osigurava pomoć propisanu Odlukom o socijalnoj skrbi (Službeni glasnik Grada Zagreba 26/14 i 19/15). Odlukom o socijalnoj skrbi obuhvaćene su: novčana pomoć, pomoć u naravi, privremeni smještaj i drugi oblici pomoći. Gradska skupština Grada Zagreba, na 32. sjednici, 10. rujna 2015., donijela je Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o socijalnoj skrbi, kojom se uvodi novčana pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. Prema izmjenama i dopunama Odluke o socijalnoj skrbi „pravo na novčanu pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ostvaruju osobe kojima je to pravo utvrđeno rješenjem Centra za socijalnu skrb Zagreb, a koje žive u obitelji ukupni prihodi koje ne prelaze iznos od 2.500,00 kuna mjesečno“. U 2015. pravo na novčanu pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ostvarivalo je ukupno 33 korisnika.

Tablica 5. Prikaz broja korisnika novčanih pomoći i usluga Grada Zagreba tijekom 2014. i 2015.

Oblik pomoći	Ukupno korisnika 2014.	Ukupno korisnika 2015.
Pomoć za podmirenje troškova stanovanja	2332	2021
Pomoć u obiteljskim paketima	3062	1475
Pravo na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu	121 752	203 920
Novčana pomoć umirovljenicima	12 704	12 347
Prehrana u pučkoj kuhinji	4662	4521
Pomoć djeci u mliječnoj hrani	130	121
Dječje ljetovanje	2582	1334
Smještaj u prenoćište	150	165
Novčana pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine	9702	10 419
Pomoć u kući	470	470
Novčana pomoć za osobne potrebe (džeparac) korisnicima domova za starije i nemoćne osobe	348	355
Prigodni paketi za djecu povodom Uskrsa	4000	4000
Prigodni paketi za djecu povodom Sv. Nikole	4050	4050
Novčana pomoć umirovljenicima korisnicima novčane pomoći povodom Božića (100 kn)	12 590	12 223
Prigodni paketi za korisnike smještaja u domovima za starije i nemoćne povodom Božića	3642	3708
Novčana pomoć umirovljenicima korisnicima novčane pomoći povodom Uskrsa (100 kn)	12 924	12 562
Prigodni paketi za korisnike smještaja u domovima za starije i nemoćne povodom Uskrsa	3642	3708
Novčana pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja	/	33
Oblik pomoći (prema drugim propisima)		Ukupno korisnika
Pomoć za ogrjev	1437	2021
Ukop po minimalnom socijalnom standardu	21	24
Zdravstvena zaštita neosiguranim osobama	2865	036

Izvor: Podaci Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za zdravstvo i Gradskog ureda za branitelje.

Usporedimo li podatke za 2015. g s podacima za 2014., možemo vidjeti kako se smanjio broj korisnika 8 prava i usluga koje svojim građanima osigurava Grad Zagreb. Značajnije se smanjio broj korisnika dječjeg ljetovanja (za 48,3%), dok se značajnije povećao broj korisnika prava na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu (za 67,5%) te broj korisnika pomoći za ogrjev (za 40,6%).

PRIORITETI

- Daljnje ulaganje i širenje mreže usluga gerontodomaćica i gerontonegovateljica na području Grada Zagreba
- Daljnje razvijanje programa udomiteljstva za osobe starije životne dobi

SUFINANCIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA

RAZVOJ ZAKLADNIŠTVA I FILANTROPIJE

Tekst „Evandjelje bogatstva“⁹ iz 1889. drži se, na neki način, platformom zapadne filantropije. U njemu Andrew Carnegie zagovara način na koji se privatno bogatstvo mora kreativno koristiti za smanjenje društvenih nejednakosti i postizanje drugih vrijednih ciljeva. Poznat je pokret „The giving pledge“ unutar kojega se veći broj milijardera¹⁰ obavezalo da će za svog života ili oporučno ostaviti značajan dio svog bogatstva (od 50% do 99%) u općekorisne svrhe. Analiza (Sadeh i sur., 2014.) pokazuje da su osobe unutar ovog pokreta samostalno došle do bogatstva i da su vođene društvenim utjecajem. Strukturiranje suvremenih društava u kojima sve uži slojevi raspolažu sa sve većim bogatstvom čine se temeljem održive filantropije i time, potencijalno, snažnijeg razvoja zakladništva (Mooney i Eikenberry, 2010.). Međutim, rast „filantropikalizma“ rezultat je akumulacije masivnih iznosa bogatstva, a s druge strane na djelu je masivni rast siromaštva, što postaje sve većim političkim problemom.

U Zapadnom svijetu, posebice SAD-u se pokazuje da je **filantropija pitanje identiteta i stila života u kojima pojedinci razvijaju osjećaj za zajednicu i šire društvene svrhe**, što još nije osviješteno u Hrvatskoj. Filantropija, a i zakladništvo uglavnom počiva na temeljima ljudskih vrлина koje se obuhvaćaju pojmom velikodušnost.

Iako ima relativno dugu povijest, zakladništvo je u Hrvatskoj relativno slabo istraživano te o njemu nemamo mnogo podataka. U Hrvatskoj institucionalizirano davanje ima tradiciju koja seže još iz 19. stoljeća kada su ugledni industrijalci postavili temelje za razne svrhe. I u isto vrijeme Katolička crkva počela sustavnije socijalne programe (Bežovan i Zrinščak, 2007.). No zakladništvo i filantropija s vremenom nisu do danas izgradili veće razumijevanje. Postoji nedostatak povjerenja u dobrotvorno davanje, zbog nedostatka transparentnosti među humanitarnim organizacijama (Bežovan, 1995.), ali i slabe percepcije šireg trećeg sektora (Bežovan i sur., 2015.).

Europska istraživanja Giving in Europe¹¹ pokazuju da su glavni izvori filantropije u Europi kućanstva. Kod nas taj aspekt još uvijek nije istaknut. Ipak neki podaci, poput onih iz ankete o potrošnji kućanstva govore da ipak velik dio građana donira novac ili dobra. Pitanje je kako vrijednosti solidarnosti koje postoje u društvu i pokazuju se u izvanrednim okolnostima prenijeti u svakodnevni život građana. Jedan od mogućih poluga tome bi bila veća zastupljenost ovih tema u obrazovnom sustavu. K tome korporativna filantropija je neosviještena.¹²

Zaklada je imovina namijenjena da sama, odnosno prihodima što ih stječe, trajno služi ostvarivanju neke općekorisne ili dobrotvorne svrhe. Početkom 2006. u Hrvatskoj su bile registrirane 94 zaklade i šest fundacija (Bežovan, 2008.). Krajem 2015. je bila registrirana 221 zaklada¹³ i te je sedam fundacija bilo aktivno. Prema područjima djelovanja dominiraju stipendijske i zaklade iz područja socijalne skrbi (Bežovan, 2016.).

U Zagrebu trenutno djeluju 143 zaklade.¹⁴ Neki primjeri pozitivne prakse koje možemo izdvojiti su: **Zaklada Zamah** - koja je jedna od regionalnih zaklada za lokalni razvoj te promiče i razvoj filantropije i razvoj civilnoga društva te **Zaklada Zajednički put**, a služi u dobrotvorne svrhe (cjelovita pomoć i potpora osobama starije životne dobi na području grada Zagreba) te se njezinim djelovanjem ostvaruju i druge općekorisne svrhe.

Temeljem Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge gradonačelnik Grada Zagreba u 2015. je donio Pravilnik o financiranju udruga iz Proračuna Grada Zagreba kojim je definirano sedamnaest područja prihvatljivih za financiranje projekata i aktivnosti.

Sveukupno je za programe/projekte udruga i drugih pravnih i fizičkih osoba u 2015. (putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za zdravstvo, Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport) **dodijeljeno 20.445.191,71 kn što predstavlja smanjenje od gotovo 20% u odnosu na prošlogodišnji iznos (25.243.644,45 kn.)**

U 2015. temeljem natječaja **Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom sufinanciran je 151 program/projekt prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži što je povećanje u odnosu na 2014.** kada ih je bilo 144 dok je **broj programa/projekta socijalnog i humanitarnog značaja, ostao na istoj razini (86)** 2015., kao i u 2014. godini (87). Putem zaključaka gradonačelnika na prijedlog ureda kroz ovaj ured u 2014. je sufinancirano 96 programa/projekata, dok ih je u 2015. bilo 40.

Temeljem Javnog natječaja za dodjelu financijskih potpora za sufinanciranje programa/projekata udruga i drugih pravnih i fizičkih osoba iz područja socijalnoga i humanitarnog značenja za **unapređivanje kvalitete života osoba s invaliditetom za 2015., sufinancirano je 109 programa/projekata, dva više nego u 2014.,** dok je putem zaključaka gradonačelnika na prijedlog ureda financirano 19. U 2014. ta je brojka bila 53.

Putem **Gradskog ureda za zdravstvo** financirani su **natječaji programa prevencije ovisnosti.** U 2014. je bilo ukupno **80 financiranih programa dok je u godini 2015. bilo njih 84.** Putem Zaključaka za istu svrhu je u 2014. financirano ukupno 14, a u 2015. ukupno šest. Na području javnozdravstvenih i zdravstvenih programa sufinancirano je ukupno 176 programa/projekata u 2014., dok ih je u tekućoj 2015. bilo značajno manje (79). Putem zaključaka financirano je ukupno 103 programa/projekata u 2014. te ukupno 23 u 2015.

Putem **Gradskog ureda za branitelje** financirani su **natječaji udruga proizašle iz Domovinskog rata, Drugog svjetskog rata i civilnih invalida rata.** U godini 2014. sufinancirano je ukupno 129 programa/projekata putem natječaja i 90 programa/projekata putem zaključaka, dok je u 2015. sufinancirano putem natječaja 133 projekta/programa, a putem zaključaka gradonačelnika nije bilo financiranih projekata.

Također, **Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport svake godine raspisuje Natječaj za predlaganje programa ili projekata udruga mladih ili udruga za mlade Grada Zagreba.** U njemu su tematska područja Obrazovanje i informatizacija mladih, Zapošljavanje i poduzetništvo mladih, Socijalna politika prema mladima, Zdravstvena zaštita i reproduktivno zdravlje mladih, Aktivno sudjelovanje mladih u društvu, Izgradnja civilnog društva i volonterski rad, Kultura mladih i slobodno vrijeme te Mobilnost, informiranje i savjetovanje mladih. Područja u kojima se nešto povećao broj sufinanciranih programa/projekata su Obrazovanje i informatizacija mladih, izgradnja

⁹ Revija za socijalnu politiku, 19:199-206, 2012.

¹⁰ Među kojima brojni priznati poduzetnici poput Billa Gatesa, Buffeta, Richarda Bronsona ili par Mark-a Zucheberga.

¹¹ <http://emop.eu/wp-content/uploads/2016/07/Factsheet-v11072016-1.pdf>

¹² Osim nekoliko istaknutijih primjera, poput Zaklade Adris.

¹³ U zakladnoj knjizi se trenutno nalaze 233 zaklade (15.11). <http://www.applpravna.hr/RegistarZaklada/faces/WEB-INF/pages/searchForm.jsp>.

¹⁴ Zakladna knjiga - 15.11. 2015. <http://www.applpravna.hr/RegistarZaklada/faces/WEB-INF/pages/searchForm.jsp>

civilnog društva i volonterski rad i kultura mladih i slobodno vrijeme, dok u ostalim područjima imamo minimalno smanjenje broja sufinanciranih programa/projekata.

S obzirom na donošenje novog Programa za mlade Grada Zagreba od 2015. do 2018., programi i projekti iz područja udruga mladih ili udruga za mlade utvrđivat će se na temelju procjene potreba u ovom području i ciljeva programa. Posebno prioritarno područje, između ostalih, će biti samozapošljavanje i poduzetništvo mladih što vidimo vrijednim prilogom poticanju organizacija civilnog društva za djelovanjem u ovom području od značajne koristi životne šanse mladih osoba.

U partnerstvu između Grada Zagreba, putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport, Gradskog ureda za zdravstvo i Gradskog ureda za branitelje te udruga/drugih subjekata u 2014. godini se provodilo osam projekata sufinanciranih iz EU fondova, uz još šest zasebnih EU projekata u Partnerstvu Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport **dok je u 2015. taj broj bio isto osam ali ukupno za gore navedena tri ureda.** (tri EU projekta su bila u partnerstvu Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, tri u partnerstvu Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport, te dva projekta u partnerstvu Gradskog ureda za zdravstvo).

ZAKLJUČAK:

- Primjetna su dva aspekta promjena u odnosu na prošlu godinu. Prvo imamo značajno smanjenje sufinanciranih projekata putem zaključaka gradonačelnika na prijedlog različitih Ureda. Udruge se više ne mogu financirati putem zaključka gradonačelnika, nego isključivo putem javnog poziva i javnog natječaja sukladno Uredbi Vlade RH o kriterijima, kriterijima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge.
- Na transparente kriterije dodjele bi trebao **nadograditi standarde za evaluaciju projekata i mjerenje utjecaja** po pojedinim područjima kako bi se pridonijelo daljnjem planiranju i razvoju i implementiralo politike temeljene na dokazima.
- S druge strane sveukupni broj projekata sufinanciranih iz fondova Europske unije je manji. To je potencijal koji treba dodatno naglasiti, posebice u pogledu kapaciteta koje Grad već ima. Fondovi EU su i značajan izvor financiranja koji bi dijelom mogao anulirati nepovoljne razvoje u pogledu ukupno izdvojenih sredstva za sufinanciranje programa/projekata udruga koje je ove godine smanjeno za gotovo 20% u odnosu na prošlu godinu. Imajući u vidu jačanje socijalne politike u Gradu veći poticaji bi trebali doći od strane samog Grada za promišljanje partnerstva u naslovljavanju novih socijalnih rizika. **U okviru naglasaka ove socijalne slike na izazove starenja u partnerstvu s organizacijama civilnog društva moguće je implementirati socijalne inovacije koje se tiču socijalnih i zdravstvenih usluga za starije i razvijati aktivnosti socijalnog poduzetništva.**
- Također zakladništvo je još uvijek neiskorišteni potencijal grada Zagreba. Iako su mnoge prepreke strukturne razine, Grad treba promovirati filantropsko djelovanje i pomoći radu i prepoznavanju zaklada.

SOCIJALNA SLIKA GRADA ZAGREBA ZA 2015. – ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

PRIORITETI DJELOVANJA

Socijalni plan Grada Zagreba 2014.-2020. ističe potrebu, ali i mogućnosti povlačenja sredstava iz europskih fondova posebno u područjima socijalne politike i ljudskih prava. U svom strateškom usmjerenju naglašava se partnerstvo s organizacijama civilnog društva posebno onima koje djeluju u područjima socijalne politike i zaštite ljudskih prava. Navodi se postupno uvođenje integriranih ugovora gradskih ureda ili moguće formiranje izvanproračunskog fonda/zaklade iz čijih bi se sredstava moglo ciljano financirati programe za smanjivanje siromaštva i socijalno uključivanje do 2020.

U devet promatranih područja identificirani su izazovi socijalnog razvoja grada koji svakako predstavljaju značajne rizike, ali i potencijale Grada Zagreba za daljnji razvoj projekata i programa. Svrstani su prema devet područja koji se kontinuirano prate u izradi soci-

jalne slike. Socijalni izazovi su identificirani uzevši u obzir tekuće trenove i statističke pokazatelje koji se prate u izradi socijalne slike, ali i relevantne EU trendove socijalnih politika i programa koji su usmjerene na integrirani održivi urbani razvoj grada i stvaranje izdrživih gradova koji će imati kapacitete nositi se s novim socijalnim rizicima i sadašnjim kao i budućim izazovima. Uz to, u svakom od područja su navedeni primjeri dobre prakse/socijalne inovacije kao svojevrstne agente pozitivnih promjena koji mogu biti vodilje razvijanju drugih projekata i programa u područjima. Prema identificiranim trendovima i izazovima u područjima uz svakog od njih u ovom zaključku stavljen je poseban naglasak na određene moguće prioritete financiranja za koje valja uzeti u obzir pri razvoju gradskih socijalnih politika.

Područje	Socijalni izazov	Prioriteti financiranja
Stanovništvo	Starenje stanovništva – izazov razvoja Grada Zagreba	<ul style="list-style-type: none"> • Financijski podržati potencijale civilnog sektora koji skrbe o populaciji starijih građana • Poticati ulaganja u programe cjeloživotnog učenja koji nude mogućnost profesionalnog i društvenog angažmana osoba starije životne dobi • Razvoj socijalnih usluga za starije osobe u njihovim domovima i lokalnim zajednicama radi što duljeg ostanka u vlastitom domu, unapređenja kvalitete života te aktivnog sudjelovanja u životu zajednice starijih osoba • Uključivanje Grada Zagreba u europske projekte i mreže koji tematiziraju izazove starenja stanovništva
Kućanstva i obitelji	Izazovi pluralizacije obiteljskih struktura	<ul style="list-style-type: none"> • Poduprijeti inicijative organizacija civilnog društva usmjerene na pružanje skrbi i brige o staračkim samačkim kućanstvima • Razvoj usluga za ovisne članove obitelji kao mjera ulaganja u programe usklađivanja obiteljskih obveza i plaćenog rada • Normativnim okvirom regulirati prava osoba koje pružaju skrb starijim članovima obitelji (primjerice osiguravanje mogućnosti korištenja prava na bolovanje u svrhu njege starijih članova obitelji)
Stanovanje	Izazovi razvoja programa stambenog zbrinjavanja ranjivih skupina	<ul style="list-style-type: none"> • Procjena vrijednosti imovine samačke starije populacije u Gradu Zagrebu • Poticati socijalne inovacije u području skrbi za starije osobe • Poticati razvoj stambenih zajednica kao najboljeg oblika stambenog zbrinjavanja beskućnika • Poticati gradnju socijalnih i javno najamnih stanova kojima se omogućuje mlađoj populaciji sigurnije i jeftinije stanovanje od ponude na slobodnom tržištu
Odgoj i obrazovanje	Ulaganje u daljnji razvoj usluga pomoćnika u nastavi	<ul style="list-style-type: none"> • Urediti stalne izvore financiranja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih pomoćnika, umjesto kroz projekte i javne natječaje, kako bi se učenicima i roditeljima smanjila neizvjesnost svake godine hoće li pomoćnici biti financirani i kada će početi s radom • Osigurati adekvatne plaće za rad pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, kao za priznato zanimanje i posao s punim radnim vremenom, umjesto kao za studentski posao, kako je to danas uređeno
Zaposlenost i nezaposlenost	Radna integracija osoba s faktorima otežane zapošljivosti	<ul style="list-style-type: none"> • Poticanje razvoja inicijativa koje se temelje na fleksibilnijem pristupu zapošljavanja ranjivih skupina, manje fokusiranih na izravne rezultate tržišta rada, a više na rezultate koji se odnose na poboljšanje kvalitete života pojedinca • Zapošljavanje uz podršku kao alternativa za pojedince s višestrukim potrebama i poteškoćama • Poticanje inovativnih oblika radne integracije teže zapošljivih skupina kroz model socijalnih poduzeća
Ekonomski pokazatelji	Izazovi razvoja srebrne ekonomije	<ul style="list-style-type: none"> • Poticati socio-poduzetničke inicijative usmjerene na kvalitetu života i pružanje socijalnih usluga starijim osobama • Financijski podržati inovativne modele razvoja srebrne ekonomije
Zdravstvena zaštita	Izazovi zdravstvene zaštite starijih osoba	<ul style="list-style-type: none"> • Žurna implementacija primjene informacijskog sustava unutar gerontologije i gerijatrije GeroSa/CEZiHa koji je prioritetna podrška prikupljanju, pretraživanju i upravljanju gerontološko-javnozdravstvenim podacima i informacijama za unapređenje zaštite zdravlja starijih te sustava koji omogućuje interaktivno digitalno upravljanje znanjem unutar gerontologije sa ciljem racionalizacije rastuće gerijatrijske zdravstvene potrošnje, a sinergijski prati ishode liječenja u institucijskoj i izvaninstitucijskoj skrbi za starije
Socijalna zaštita	Jačanje izvaninstitucijskih oblika skrbi	<ul style="list-style-type: none"> • Daljnje ulaganje i širenje mreže usluga gerontodomaćica i gerontonjegovateljica na području Grada Zagreba • Daljnje razvijanje programa udomiteljstva za osobe starije životne dobi
Sufinanciranje projekta i programa	Razvoj zakladništva i filantropije	<ul style="list-style-type: none"> • Promovirati filantropsko djelovanje i pomoći radu i prepoznavanju zaklada • Jačati standarde za evaluaciju projekata i mjerenje utjecaja • Financijski poticati socijalne inovacije civilnog društva u podizanju kvalitete života i brizi za starije osobe (razvijati i EU projekte za tu namjenu)

Preporuke glede Strategije socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za naredno razdoblje

- U Strategiji za naredno razdoblje potrebno je istaknuti problem društvenih nejednakosti generiranih kroz sustav u kojem je smještaj u državne i decentralizirane domove jedno od najvećih socijalnih prava koje uživa dio povlaštenih hrvatskih građana.
- Strategija treba jasnije istaknuti ciljeve glede subvencija smještaja u domove, promičući načelo prema kojem subvencije mogu dobiti građani temeljem provjere prihoda i imovine, a ne domovi kao povlaštene institucije. Sadašnjim modelom, višestruko je dovedeno u pitanje načelo socijalne pravednosti, a s druge strane i pitanje poticanja socijalnog poduzetništva s čim su povezana i privatna ulaganja u ovo područje s rastućim potrebama.
- Postoji opasnost da se ovako institucionalizirane nejednakosti, prema sadašnjem modelu, mogu javiti i kao predmet spora pred Europskim sudom za ljudska prava.
- Povezano sa sklapanjem ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju, Strategija treba precizno definirati sve učestalije slučajeve neispunjavanja ugovornih obveza od strane pružatelja usluga, koji nerijetko završavaju dugotrajnim sudskim sporovima.
- Strategija bi trebala istaknuti izazove razvoja srebrene ekonomije i zapošljavanje radne snage u ovoj djelatnosti.
- Strategijom je potrebno istaknuti moguće povoljnije uvjete financiranja djelatnosti srebrene ekonomije, poput primjerice sredstava Europske unije ili HBOR-a.
- Obitelji sve više gube skrbničke kapacitete i nisu u mogućnosti uskladiti radne obveze s pružanjem potrebne skrbi starijim članovima obitelji. Sukladno spomenutom, Strategija treba naglasiti važno načelo obveze građana i članova njihovih obitelji o skrbi za sebe te promicati spremnost ulaganja vlastite uštede i imovine u svrhu vlastite dobrobiti. Ovo bi svakako trebalo biti jedno od prioritarnih područja izgradnje javne svijesti.
- Decentralizirani sustav pružanja socijalnih usluga osobama starije životne dobi veoma je pluralan i fragmentiran. Imajući u vidu rastuće potrebe, Strategijom za naredno razdoblje potrebno je ustanoviti odgovarajuću politiku pružanja usluga starijim osobama koja će biti socijalno pravednija, učinkovitija i djelotvornija od postojećih praksi.

Preporuke Gradu Zagrebu

- Na rastuće i sve različite potrebe osoba starije životne dobi, osobito onih u dubokoj starosti koje trebaju dugotrajnu skrb, moguće je odgovoriti boljom suradnjom svih dionika koji za ove svrhe mogu mobilizirati dodatne financijske i materijalne resurse kao i resurse volonterskog rada te pluralizacijom socijalnih usluga.
- Grad Zagreb treba podupirati programe aktivnog starenja stanovništva. Spomenuti programi trebaju biti ulog u pružanje održivih usluga osobama starije životne dobi, koje će biti suproizvođači ovakvih programa.
- Potrebno je poseban naglasak stavljati na deinstituciju usluga koje bi se korištenjem napredne informatičke tehnologije pružale osobama u njihovim domovima.
- Potrebno je uložiti dodatne kapacitete u području skrbi za osobe starije životne dobi koje boluju od demencija Alzheimerova tipa.
- U lokalnim zajednicama i susjedstvima potrebno je organizirati više dnevnih boravaka i mjesta za druženje osoba starije životne dobi, u prostorima otvorenog i zatvorenog tipa. Na ovaj način jača se i neformalna pomoć o kojoj ovisi kvaliteta života znatnog broja osoba starije životne dobi.
- U programima deinstitucije usluga i razvoja socijalnih inovacija treba računati na partnerstvo s organizacijama civilnog društva i privatnim organizacijama. Kombinirana socijalna politika je temelj profiliranja učinkovitih i djelotvornih programa socijalnog poduzetništva.
- Kako bi se smanjili rizici siromaštva, organizacije civilnog društva treba poduprijeti u njihovoj zagovaračkoj ulozi te u aktivnostima socijalnog uključivanja ali i distribucije socijalnih usluga osobama starije životne dobi.
- U partnerstvu s drugim dionicima Grad Zagreb bi trebao raditi dugoročno na povlačenju EU sredstava te u tom kontekstu učiti iz iskustva drugih europskih gradova, posebno u području pružanja dugotrajne skrbi osobama u dubokoj starosti.
- U području prevencije zloraba ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, Grad Zagreb treba ponuditi program socijalnog poduzetništva u kojem bi Grad imao ulogu pružatelja uzdržavanja u zamjenu za imovinu osoba starije životne dobi. Time bi se doprinijelo izgradnji povjerenja u kvalitetno pružanje usluga starijim građanima koji nemaju ili ne mogu računati na pomoć članova svoje obitelji. Ova socijalna inovacija ima obilježja socijalnog poduzetništva i dijelom je okvir razvoja srebrene ekonomije.

KLJUČNI TREND OVI SOCIJALNE SLIKE GRADA ZAGREBA ZA 2015.

U središtu pozornosti Socijalne slike Grada Zagreba za 2015. su izazovi starenja stanovništva. Temeljni indikatori starenja govore o ubrzanom starenju stanovništva i sve nepovoljnijim prognozama udjela starih osoba u strukturi hrvatskog stanovništva.

U dobnoj strukturi stanovništva Grada Zagreba u 2015. **prednjači kategorija osoba u dobnoj skupini od 25 do 64 godine starosti s ukupnim udjelom od 56,5 % u ukupnom stanovništvu**, potom slijedi kategorija osoba životne starosti od 65 i više godina s udjelom od 18,4 %, slijede ih osobe starosti od 0 do 14 godina s 14,8 % te najmanje zastupljena kategorija osoba starosti od 15 do 24 godine starosti s udjelom od 10,4% u ukupnom broju stanovnika Grada Zagreba. **Vitalnoj statistici Grada Zagreba ne ide u prilog poda-**

tak o indeksu starenja, koji i u 2015. raste i iznosi 125.4%, što predstavlja povećanje od 1,7% usporedimo li ga s prošlogodišnjim indeksom starenja. Također, **negativan niz u trendovima koji prate stanovništvo Grada Zagreba nastavlja podatak o prirodnom prirastu, koji u 2015. ima negativan predznak i iznosi -1.0, dok je u 2014. bio pozitivan i iznosi je 0.1.**

Grad Zagreb u 2015. zabilježio pozitivan migracijski saldo među županijama (4420), ali negativan saldo migracije s inozemstvom (- 2 88). Promatrano na razini Republike Hrvatske, Grad Zagreb i dalje bilježi daleko najpozitivniji migracijski saldo među županijama, ali i prednjači u negativnom inozemnom imigracijskom saldu.

U Gradu Zagrebu, prema podacima iz 2011., bilo je **19,6% jednoroditeljskih obitelji**, dok je Hrvatska u tom pogledu imala 17,1%. Od ukupnog broja **jednoroditeljskih obitelji najke s djecom čine su 85,3%, a očevi s djecom 14,7%**. Zaključno, Grad Zagreb ima veći udio jednoroditeljskih obitelji nego što je to na razini Hrvatske.

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. u Gradu Zagrebu bilo je ukupno **86 827 samačkih kućanstava (28,6%)**, od čega su **žene čine 63,7%** (55 347), a **muškarci 36,3%** (31 480). Prema istom popisu, **osobe od 65 do 85 i više godina čine 39,5% samačkih kućanstava**, od čega 48,3% čine osobe u dobnoj skupini od 65 do 74, zatim 41,1% osobe u dobnoj skupini od 75 do 84 te 10,6% osobe u dobnoj skupini od 85 i više godina. Gledano po gradskim četvrtima **najviše je samačkih kućanstava u četvrtima Donji Grad (38,5%) i Trešnjevka-sjever (36%) i Trnje (35,1%)**.

Tijekom 2015. Grad Zagreb je, temeljem **Odluke o najmu stanova** (Službeni glasnik Grada Zagreba 22/09, 3/12, 15/12 i 22/13), dodjelom gradskih stanova u najam stambeno zbrinuo **127 obitelji**. Temeljem te odluke i utvrđene **Konačne liste reda prvenstva** za davanje stanova u najam, stambeno je zbrinut **71 podnositelj zahtjeva**.

Prema podacima iz 2014. u Gradu Zagrebu je **1115 zaštićenih najmoprimaca u gradskim stanovima sa statusom ranijih nositelja stanarskog prava te je ukupno 2411 najmoprimaca koji plaćaju zaštićenu najamninu**, a stambeno su pitanje riješili putem Konačne liste reda prvenstva za davanje stanova u najam ili izvan liste radi teškog socijalno-zdravstvenog statusa.

Dok su prije 2007. pomoćnike u nastavi osiguravale pojedine udruge, od 2007. Grad Zagreb iz vlastitog proračuna sustavno financira pomoćnike u nastavi i stručne komunikacijske posrednike te se njihov broj kontinuirano povećava. Osim financiranja iz proračuna, Grad Zagreb je osmislio i provodi projekte financirane iz fondova Europske unije kojima također pokriva dio troškova za pomoćnike i komunikacijske posrednike. Prvi puta se prijavio školske godine 2014./15. s projektom „**Pomoćnici kao potpora inkluzivnom obrazovanju**“ što je bilo financirano iz Europskog socijalnog fonda. Drugi se put prijavio u školskoj godini 2015./16. s projektom „**Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici kao potpora inkluzivnom obrazovanju**“ za koji mu je odobren iznos od 5.410.997,30 kuna od čega bespovratna sredstva iznose 4.500.000,00 kuna. Kroz ovaj projekt bilo je **uključeno ukupno 120 pomoćnika u nastavi i 7 stručnih komunikacijskih posrednika za 160 učenika s teškoćama u razvoju u 24 osnovne i 3 srednje škole**.

Grad Zagreb u 2015. prvi put bilježi smanjenje stope registrirane nezaposlenosti od 2008. I dalje je prisutan negativan trend najvećeg udjela populacije od **25 do 29 godina (12,8%) u strukturi nezaposlenih osoba na području Grada Zagreba**. U dobnoj strukturi nezaposlenih slijede osobe starosti od 50 do 54 godine (11,2%), 20-24 godine (9,6%), stariji od 60 godina (7,1%) te najmanji udio u ukupnoj dobnoj strukturi otpada na osobe od 15 do 19 godina (3,7%).

Na razini mjera aktivne politike zapošljavanja primjetno je **znatno povećanje korisnika u svim mjerama u Gradu Zagrebu u 2015.** u odnosu na prethodnu godinu. U 2014. ukupno je bilo 6527 osoba uključenih u aktivne mjere politike zapošljavanja u Gradu Zagrebu, dok je uključenih u aktivne mjere politike zapošljavanja u 2015. 8976, što predstavlja **povećanje od 2449 novouključenih osoba (27,29%)**.

Kod nezaposlenih osoba **poseban naglasak treba staviti na osobe s faktorima otežane zapošljivosti**. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje-Regionalnog ureda u Zagrebu, **strukturu osoba s faktorima otežane zapošljivosti** većinom čine: **osobe s višestrukim smetnjama (54,5%), ostalim zdravstvenim razlozima (14,8%), socijalnim (obiteljskim) prilikama (11,6%) te kroničnim bolestima (8,7%)**. U spolnoj strukturi teže zapošljivih osoba udjelom prevladavaju žene s 53,9%, dok je udio muškaraca 45,3%.

Grad Zagreb je neosporno najjači gospodarski centar u Hrvatskoj što se pokazuje i time da je udio grada Zagreba u BDP-u

Hrvatske oko 1/3 već duži niz godina. **Pri tome je i BDP po stanovniku grada značajno veći od državnog prosjeka**.

Prosječna mjesečna plaća u Gradu Zagrebu je 2015. iznosila 6705 kn dok je 2014. iznosila 6465 kn. Najviše plaće isplaćuju se u djelatnosti financijsko posredovanje/djelatnosti osiguranja (91 12 kn), a najniže u području administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (3694 kn).

Sagledavajući potrošnju kućanstava (Državni zavod za statistiku, 2016.) u Gradu Zagrebu, dominiraju hrana i bezalkoholna pića za udjelom od gotovo 30% dok su i stanovanje i potrošnja energenata drugi sa gotovo za pola manjim udjelom.

Prema podacima za 2015., **vođeci uzrok smrtnosti** su kao i prethodne godine, bolesti cirkulacijskog sustava (45,5% umrlih) te bolesti novotvorina (30,4%).

Udio **osoba s invaliditetom** u gradu Zagrebu za 2015. iznosi 11,4%, što je tek nešto niže od prosječne stope za Hrvatsku te svrstava Zagreb među županije s većim udjelom osoba s invaliditetom u stanovništvu.

Analiza hospitalizacija osoba **starih 65 i više godina** u Gradu Zagrebu pokazuje blagi trend rasta u 2015. (33,7% od ukupnog broja hospitalizacija), u usporedbi s 2010. (30,14% od ukupnog broja hospitalizacija).

Usporedba gerontološkojavnozdravstvenih pokazatelja u 2011. s onima iz 2001. upućuje na porast od 138,41% funkcionalno onesposobljenih starijih osoba u odnosu na pokretljivost (Hrvatska, 2001., 148.170/2011., 353.247).

U Gradu Zagrebu također je 2011. evidentan značajan porast od 102,94% starijih osoba (65+) s invaliditetom (N= 54.019) u odnosu na 2001. (N=26.618).

Iskustvo djelovanja psihološkog savjetovališta Povjereništva Sindikata umirovljenika Hrvatske Zagreb upućuje na **porast zlostavljanja osoba starije životne dobi** od strane članova obitelji.

Podaci za 2015. u odnosu na 2014. pokazuju da se na **području Grada Zagreba povećalo korištenje gotovo svih prava iz sustava socijalne skrbi**, osim doplatka za pomoć i njegu, smještaja u obiteljski dom (djeca i odrasli) te smještaja u dom socijalne skrbi (djeca i odrasli). **Najizrazitije se povećalo korištenje prava na zajamčenu minimalnu naknadu (za 15,6%) te pravo na jednokratnu naknadu (za 9,5%)**.

Prema radnom statusu korisnika prava na zajamčenu minimalnu naknadu u 2015. radi se o **nezaposlenim radno sposobnim osobama te drugim ovisnim osobama, prije svega djeci i mladeži do završetka redovitog školovanja (nezaposleni – radno sposobni – 57,7%, učenici – 16,6%, nesposobni za rad (ocjena PVT) – 14,1% i djeca – 10,3%)**.

U 2015. pravo na novčanu pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ostvarivalo je ukupno 33 korisnika.

Usporedimo li podatke za 2015. s podacima za 2014. **možemo vidjeti kako se smanjio broj korisnika 8 prava i usluga koje svojim građanima osigurava Grad Zagreb**. Značajnije se smanjio broj korisnika dječjeg ljetovanja (za 48,3%), dok se značajnije povećao broj korisnika prava na besplatnu mjesečnu/godišnju pokaznu kartu (za 67,5%) te broj korisnika pomoći za ogrjev (za 40,6%).

Sveukupno je za programe/projekte udruga i drugih pravnih i fizičkih osoba u 2015. (putem Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, Gradskog ureda za zdravstvo, Gradskog ureda za branitelje i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport) **dodijeljeno 20.445.191,71 kn što predstavlja smanjenje od gotovo 20% u odnosu na prošlogodišnji iznos (25.243.644,45 kn.)**

U 2015. temeljem natječaja **Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom sufinanciran je 151 program/projekt prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži**, što je **povećanje u odnosu na 2014. godinu** kada ih je bilo 144, dok je broj programa/projekta socijalnog i humanitarnog značaja, ostao na istoj razini (86) 2015. kao i u 2014. (87).

LITERATURA

1. Age Platform Europe (2016). Applying the Right to City to older persons: the opportunity of the EU Urban Agenda. Dostupno na: http://www.age-platform.eu/images/stories/Publications/papers/Applying_the_Right_to_the_City_to_older_persons_AGE_Guide.pdf
2. Akrap, A., Čipin, I., Đurđević, K., Knego, J. & Medimurec, P. (2014). Demografski scenariji i migracije: Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Hrvatske. Zagreb: Ekonomski fakultet
3. Bertek, T. (2016). Žena, majka, radnica. Usklađivanje obiteljskih obveza i plaćenog rada u Hrvatskoj. B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran.
4. Bežovan, G. (2008). Zaklade u Hrvatskoj – uloga, razvoj i postignuća. Revija za socijalnu politiku 15(3) 455-478.
5. Bežovan, G. (2017). Civilno društvo i kombinirana socijalna politika. (radna verzija poglavlja) U: Puljiz, V. Bežovan, G., Matković, T., Šučur, Z., Zrinščak, S (Ur.). Socijalna politika Hrvatske: Zagreb: Pravni fakultet.
6. CERANEO (2015). Socijalna slika Grada Zagreba za 2014. godinu: Dobra vladavina i socijalne inovacije kao odgovor na nove socijalne rizike. Dostupno na: <http://www.ceraneo.hr/wp-content/uploads/2015/12/CERANEO-Socijalna-slika-Grada-Zagreba-za-2014.-verzija-za-tisak.pdf>
7. Dobrotić, I. (2015). Politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada i položaj roditelja na tržištu rada." Revija za socijalnu politiku 22/3, 2015., str. 354.
8. Domonkos, T., Horvát, P., Hvozdičková, V., Lichner, I., Miklošević, T., Pálenik, V., Radvanský, M., Štefánik, M. (2013). Modelling The Economic Potential of the Silver Economy. <http://www.neujobs.eu/NEUJOBS>
9. Državni zavod za statistiku (2016). Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2015. Priopćenje broj 7.1.1. Posjećeno 25.10.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr.
10. DZS (2016). Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2015. Priopćenje broj 7.1.2. Posjećeno 14.11.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr.
11. DZS (2016). Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2015. Priopćenje broj 7.1.1. Posjećeno 14.11.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr.
12. DZS (2016). Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2015. Priopćenje broj 7.1.4. Posjećeno 18.10.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr.
13. DZS (2016). Rezultati ankete o potrošnji kućanstava u 2014. Zagreb.
14. DZS (2016). Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011. Posjećeno 17.11.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr
15. DZS (2016). Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011. Posjećeno 18.10.2016. na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: www.dzs.hr.
16. Elsinga, M. & Mandić, S. (2010). Editorial. Teorija in praksa, 47 (5), 937-939.
17. ERNOP (2016) Giving in Europe. The current state of research on giving by households, corporations, foundations and charity lotteries in Europe. <http://ernop.eu/wp-content/uploads/2016/07/Factsheet-v11072016-1.pdf>. Posjećeno 15.11. 2016.
18. European Commission (2015). Growing the European Silver Economy. BACKGROUND PAPER. Brussels: European Commission. W
19. European Commission, (2006). Communication. Demographic future of Europe –from challenge to opportunity. Brussels: European Commission.
20. European Parliament (2009). Resolution on the demographic future of Europe. Brussels: European Parliament
21. Europska komisija (2013). Prema socijalnom ulaganju za rast i koheziju- uključujući i provedbu Europskog socijalnog fonda za razdoblje od 2014.-2020. Revija za socijalnu politiku, 20 (2), 167-190.
22. Evanđelje bogatstva (2012). Revija za socijalnu politiku, 19:199-206.
23. FEANTSA (2010). Employability Starter Kit: How to Develop Employability Initiatives in Homelessness Services. Dostupno na: file:///C:/Users/mrdeza/Downloads/employability_starter_kit_final_en.pdf
24. Grad Zagreb (2016). Urbana aglomeracija Zagreb. Konačni prijedlog obuhvata. Zagreb: Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada.
25. Grad Zagreb (2016.). Statistički ljetopis Grada Zagreba 2015. Grad Zagreb.
26. Gradska skupština Grada Zagreba (2013). Odluka o najmu stanova. Službeni glasnik Grada Zagreba, 22/2009, 3/2012, 15/2012 i 22/2013.
27. Gradska skupština Grada Zagreba (2014). Odluka o socijalnoj skrbi. Službeni glasnik Grada Zagreba, 10/12, 4/13, 26/14.
28. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2016.). Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2015. godinu. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: <http://www.hzjz.hr/>.
29. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2016.). Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2015. godinu. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: <http://www.hzjz.hr/>.
30. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2016.). Izvješće o osobama liječenim zbog zlorabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2015. godini. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo:
31. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2016.). Umrle osobe u Hrvatskoj u 2015. godini. Posjećeno 1.11.2015. na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: www.hzjz.hr.
32. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2016). Izvješće o aktivnostima hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2015. godine. Dostupno na: http://www.udruga-mentor.hr/uploads/content/80/document/1/izvjee_o_aktivnostima_hrvatskoga_zavoda_za_zapoljavanje_u_podruju_zapoljavanja_osoba_s_invaliditetom.pdf
33. Jelčić, O. (2016). Treća životna dob – Kako raspolagati imovinom. Zagreb: Hrvatski pravni centar
34. Mckinsky Global Insitute (2015). A Window Of Opportunity For Europe. New York. McKinsey & Company.
35. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (2015) Strategija razvoja urbanog područja. Metodološke smjernice. Nacrt prijedloga. Zagreb: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije.
36. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2015). Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH (2014.-2020). Dostupno na http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020
37. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2016). Mjesečno statističko izvješće o korisnicima i pomoćima u socijalnoj skrbi u Republici Hrvatskoj za prosinac 2015. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih: www.mspm.hr.
38. Mooney, P., Eikenberry, A. M. (2010). Philanthropy in an Era of Global Governance. (269-279), u: Taylor, R. (Ur.) Third Sector Research, New York: Springer.
39. MSPM (2016). Izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka i obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u 2015. godine. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih: www.mspm.hr.
40. MSPM (2016). Izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka i obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u 2015. godini. Posjećeno 1.11.2016. na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih: www.mspm.hr.
41. Nastavni zavod za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar (2015). GEROS – sustav za praćenje i evaluaciju zdravstvenih potreba i funkcionalnih sposobnosti gerontoloških osiguranika i gerijatrijskih bolesnika neodvojivo je povezan s nacionalnim zdravstvenim sustavom CEZIH. Dostupno na: <http://www.stampar.hr/hr/geros-sustav-za-pracenje-i-evaluaciju-zdravstvenih-potreba-i-funkcionalnih-sposobnosti-gerontoloskih> (posjećeno: studeni, 2016.).
42. OECD (2014). FOSTERING RESILIENT ECONOMIES Demographic Transition in Local Labour Markets. OECD.
43. Puljiz, V. (2016). Starenje stanovništva - izazov socijalne politike. Revija za socijalnu politiku, 23(1), 81-98. doi: 10.3935/rsp.v23i1.1281
44. Radvanský, M., Pálenik, V. (2009). Silver economy as possible export direction at ageing Europe – case of Slovakia PA
45. Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba (2016.). Gerontološko javnozdravstveni pokazatelji zaštite zdravlja starijih osoba u Hrvatskoj i u gradu Zagrebu (2014.-2016./popisna 2011.). Zagreb: Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih osoba, Služba za javnozdravstvenu gerontologiju
46. Ruzik-Sierdzińska i sur. (2015). Two faces of ageing: Older workers and older consumers. U: Beblavý, M., Maselli, I., Veselková, M. (Ur.) Green, Pink & Silver? The Future of Labour In Europe Vol. 2. Brussels: Centre for European Policy Studies.
47. Sadeh, J., Tonin, M., Vlassopoulos, M. (2014). Why Give Away your Wealth? An Analysis of the Billionaires'. UK Discussion Papers in Economics and Econometrics Economics Division University of Southampton SO17 1BJ.
48. Silver Economy in Europe 2005. web document
49. Stranice Grada Zagreba (2016). Socijalni plan Grada Zagreba 2014.-2020. Dostupno na: <http://www.zagreb.hr/UserDocImages/SOCIJALNI%20PLAN%20Grada%20Zagreba%202014.%20-%202020.docx>
50. Stranice Grada Zagreba (2016). Zaposlenost i nezaposlenost na području Grada Zagreba u 2015. godini. Dostupno na: <http://www.zagreb.hr/UserDocImages/statistika/Zaposlenost%20i%20nezaposlenost%202015.docx>
51. Stranice Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske (2016). Zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/zapoljavanje/393>
52. Zakladna knjiga. <http://www.appluprava.hr/RegistarZaklada/faces/WEB-INF/pages/searchForm.jsp>. Posjećeno 15.11.2016.
53. ZG STAT (2014). Grad Zagreb: Stanovništvo, kućanstva i stanovi – prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Zagreb: Grad Zagreb.
54. ZG STAT (2015). Podaci o pomoćima socijalne skrbi Grada Zagreba u 2014. Zagreb: Grad Zagreb.
55. ZG STAT (2016). Vitalna statistika. Posjećeno 16.11.2016. na mrežnim stranicama Grada Zagreba: www.zagreb.hr